

08.08.2018

Virkninger av økt satsing på reiseliv i Sigdal

Rapport 20-2018

Rapport nr. 20-2018 fra Samfunnsøkonomisk analyse AS
ISBN-nummer: 978-82-8395-011-3
Oppdragsgiver: Sigdal Utvikling
Forsidefoto: DRMA. Mulighetsstudien for Eggedal (2018)
Tilgjengelighet: Offentlig
Dato for ferdistilling: 8. august 2018
Forfattere: Maja Tofteng, Jørgen Steen, Rolf Røtnes
Kvalitetssikrer: Bjørn Gran

Samfunnsøkonomisk analyse AS
Borggata 2B
N-0650 Oslo

Org.nr.: 911 737 752
post@samfunnsokonomisk-analyse.no

Forord

Sigdal er en av landets største hyttekommuner, og en viktig innfallspport til høyfjellet Norefjell og naturreservatet Trillemarka. Kommunen har imidlertid få arbeidsplasser innen tradisjonelt reiseliv og personrettede tjenester som varehandel og servering tatt folketall og antall hytter i betraktning.

Nærheten til befolkningstette områder på Østlandet og internasjonale transportforbindelser gir gode forutsetninger for større aktivitet innen destinasjonsbasert reiseliv. I dette prosjektet har vi estimert at en forsterket satsing på reiselivet vil gi næringsmessig diversifisering og potensielt øke sysselsettingen i kommunen utover hva som ellers vil være tilfelle. Realisering av en slik reiselivssatsing er imidlertid ikke gjort i en håndvending, men betinger en målbevisst og koordinert satsing fra kommunen og lokalsamfunnet.

Takk til oppdragsgiver for et spennende prosjekt og for at vi har fått blitt bedre kjent med Sigdal kommune. Vi vil også takke alle informantene som har delt sine erfaringer og synspunkter med oss.

Vi ønsker Sigdal kommune og Sigdølingene lykke til i veivalgene dere står ovenfor.

Oslo, 08.08.2018

Rolf Røtnes
Fagansvarlig
Samfunnsøkonomisk analyse AS

Sammendrag

Samfunnsøkonomisk analyse har analysert virkningen på sysselsetting og bosetting av en forsterket utvikling av reiselivsdestinasjonen Norefjell og Eggedal sentrum. Analysen har gjennomført på vegne av Sigdal Utvikling. Rapporten utgjør et kunnskapsgrunnlag for det pågående arbeidet med den nye kommunedelplanen for Tempelseter, Djupsjøen og Eggedal sentrum.

Analysen tar utgangspunkt i to utviklingsbaner for sysselsetting og bosetting fram mot 2040; basis-scenariot som følger kjente nasjonale og internasjonale utviklingstrekk og allerede planlagte prosjekter for lokal reiselivsinfrastruktur, og utviklingsscenarioet som representerer samme videreføring, men med en forsterket satsing på reiseliv.

Datainnhenting er basert på eksisterende analyser, plandokumenter, høringsinnspill, offentlig statistikk, samt intervju og befaringer.

Sigdal kommune hadde 3 488 innbyggere ved inngangen til 2018. Kommunen har ingen byer og det eneste tettstedet er Prestfoss med i underkant av 470 innbyggere. Kommunen har sine næringsmessige tyngdepunkter innen industri, bygg og anlegg og landbruk (målt i sysselsetting etter arbeidssted).

Sigdal er en av landets største hyttekommuner, og en betydelig del av aktiviteten innen bygg og anlegg er knyttet til hyttebygging. Kommunen har på tross av å være en sentral innfallsport til Norefjell og Trillemarka få sysselsatte i destinasjonsbaserte reiselivsvirksomheter (overnattingssteder, serveringssteder, reisebyråer, museer mv.).

Sysselsettingen innen personrettede tjenester som varehandel og servering er også lavt, når vi tar folketallet og antall hytter i betraktning. Da vi

kan anta at bosatte og besøkende i Sigdal har behov for denne typen varer og tjenester på linje med innbyggere og besøkende andre steder, indikerer tallene at de som bor og/eller de som besøker kommunen kjøper et bredt spekter av varer og tjenester fra aktører utenfor kommunen. Transportmønstre, men også mangel på etablerte handelssentra kan være noe av forklaringen på handelslekkasjen.

I **basisscenariot** fremskrives befolkningen og sysselsettingen basert på mellomalternativet i de offisielle befolkningsframskrivningene til SSB. Folketallet er ventet å falle til 3 007 personer i 2040 (ned 0,6 prosent per år).

Det er en sterk sammenheng mellom befolkningsutvikling og utvikling i arbeidsmarkedet. En undersøkelse på tvers av alle landets kommuner viser at om lag 90 prosent av endringer i folketall kan forklares med endringer i sysselsetting. Slike korrelasjonsundersøkelser avklarer ikke hva som er den kausale sammenhengen mellom sysselsetting og befolkning. Hvorvidt jobbene følger menneskene eller menneskene følger jobber har vært gjenstand for betydelig forskning både nasjonalt og internasjonalt. Samvariasjonen mellom sysselsettings- og befolkningsutvikling er det imidlertid liten grunn til å tvile på. Faller folketallet i Sigdal er det all grunn til å regne med at sysselsettingen også vil falle (og motsatt).

I basisscenariot har vi framskrevet sysselsettingen på bakgrunn av befolkningsutviklingen og en antatt konstant sammenheng mellom folketall og sysselsetting. Beregningsmessig ligger arbeidsdeltagelsen for bosatte mellom 16 og 74 år fast. I basisscenariot vil antall sysselsatte (etter bosted) falle fra 1 545 i 2018 til 1 191 i 2040 (ned 1,1 prosent per år). Fallet i sysselsetting er noe større enn fallet i folketall fordi andelen eldre er

ventet å øke og andel mennesker i arbeid vil falle. Uten større satsinger er det ventet at folketall og sysselsetting vil falle i tråd med basisscenarioet.

I utviklingsscenarioet estimeres effektene av en større satsing på reiseliv. Reiselivsnæringene representerer en etter hvert viktig næring for mange distriktskommuner. Sigdal har naturgitte forutsetninger som muliggjør en større satsing på reiseliv. Nærheten til befolkningsrike områder på Østlandet og sentrale transportknutepunkter (lufthavn og fergeløp) representerer et konkurransefortrinn for Sigdal.

Mereffekten i **utviklingsscenarioet** er basert på anerkjent metodikk for ringvirkningsanalyser. I utviklingsscenarioet økes antall besøkende. Turistenes samlede konsum ligger fast, men for hyttegjester vil andelen som konsumeres lokalt øke fra lavt (som vi observerer i dag) til et nivå tilsvarende det vi observerer i andre hyttekommuner.

Konkret, har vi lagt til grunn en utbygging som innebærer:

- To mellomstore hoteller (med totalt 400 senger)
- Hyttebygging som i dag med 70 nye hytter i året, men hvor 150 av hyttene i 2040 er «kommersielle» og med høyere belegg enn tradisjonelle hytter (tilsier at 1 av 10 fritidsboliger som bygges framover skal være egnet og attraktive for utleie)
- Femdobling av dagsbesøkende (tilsvarende 75 prosent av dagsbesøkende i Krødsherad i dag)
- Redusert handelslekkasje blant hyttebesøkende (64 prosent import i utviklingsscenarioet sammenlignet med 41 prosent i basisscenarioet).

Realisering av utviklingsscenarioet betinger økte investeringer i så vel overnattingskapasitet, som tilbud av varer, tjenester og aktiviteter lokalt i Sigdal. Vi har ikke spesifisert hvilke konkrete tiltak som inngår i utviklingsscenarioet, men realisering betinger at det kommersielle tilbudet er på linje med det som tilbyes i andre reiselivskommuner, noe som innebærer flere spisesteder og flere kommersielle aktiviteter, som alpinanlegg, gondolbane, museer, klatreparker, o.a. organiserte aktivitetsmuligheter.

Realisering av utviklingsscenarioet fordrer mangfold og attraktivitet i det kommersielle tilbudet, men også at (ikke-kommersielle) fellesgoder er attraktive og i tråd med de reisendes forventninger. Møteplasser, offentlige arenaer, veier, sykkelveier, stier, skilting, tilgjengelige naturområder, langrennsløyper o.a. er eksempler på fellesgoder.

Lokalisering av de ulike tiltakene, kan sammen med andre attraktivitetsfremmende forhold (arkitektur, tilgjengelighet, service, wow-faktor mv) avgjøre hvor stor konsumveksten i Sigdal blir.

I beregningene legger vi til grunn at tiltakene realiseres innen 2040.

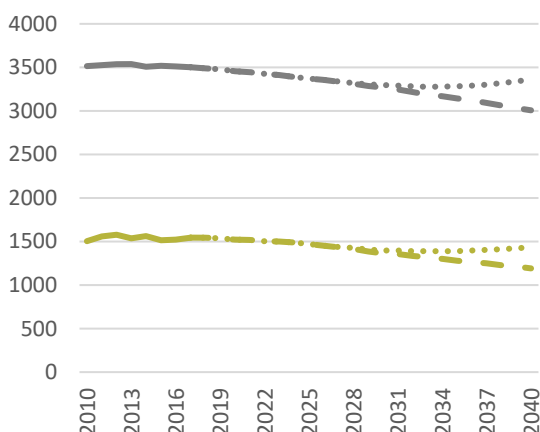
Økt besøk og økt lokalt konsumet gir direkte virkninger i form av økt konsum i virksomheter i kommunen som igjen gir ringvirkninger gjennom økt konsum blant deres leverandører i kommunen og økt konsum blant deres sysselsatte. I modellen beregnes slike indirekte ringvirkninger i fem ledd.

Beregningene inkluderer kun lokale virkninger. Virkninger utenfor kommunegrensen ser vi bort fra. Beregningene inkluderer ikke virkninger som følge av sysselsetting i byggefase, kun i drift.

Unntaket er for tradisjonell hyttebygging som antas å gi stabil aktivitet til den lokale bygg og anleggsbransjen, men aktiviteten er lik i begge scenarioer. Vi legger til grunn at hyttebyggingen fortsetter fram mot 2040 og så lenge det er tilgjengelige tomter.

Våre beregninger viser at en økt satsing på reiselivet kan øke folketallet og sysselsettingen i kommunen utover hva som ellers vil være tilfelle (basisscenarioet), jf. Figur 1.1.

Figur 1.1 Virkninger på folketall (grå) og sysselsetting (grønn). 2010-2040. Basisscenario (prikket linje) og utviklingsscenario (stiplet linje).

Utviklingen mellom 2025 og 2040 er kun teknisk framskrevet og representerer ikke nødvendigvis den reelle utviklingsbanen i perioden.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

I utviklingsscenarioet er folketallet estimert til 3 362 bosatte i Sigdal i 2040, 355 flere enn i basisscenarioet i samme år. Sysselsettingen er estimert til 1 434 personer i 2040, 243 flere enn i basisscenarioet samme år. Det er usikkerhet

knyttet til forutsetningene brukt for å beregne virkningene. Usikkerheten øker jo lenger fram i tid vi ser og jo mindre grupper vi framskriver.

Selv om beregningene er forbundet med usikkerhet, anskueliggjør de likevel at en reiselivssatsing kan øke sysselsetting og folketall utover hva det ellers ville vært. En satsing i tråd med utviklingsscenarioet kan motvirke den ventede befolkningsnedgangen.

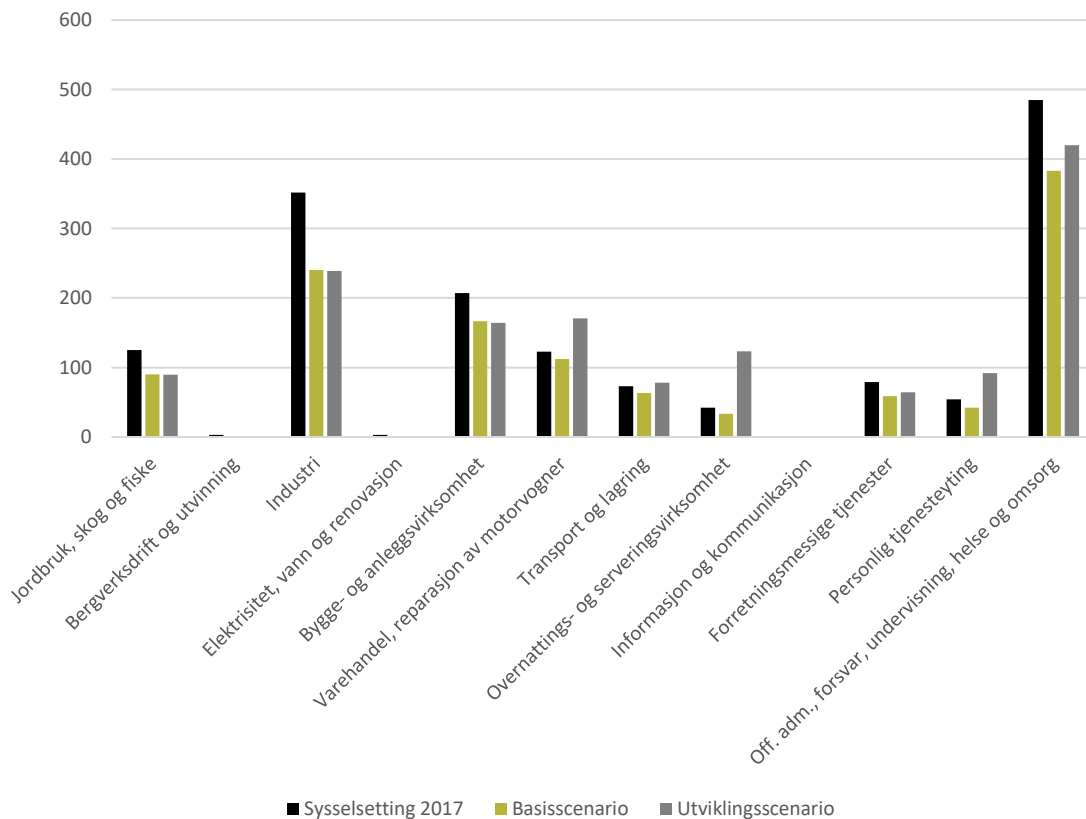
Hvordan sysselsettingen fordeles næringsmessig, er vanskelig å si, da det er stor usikkerhet knyttet til produktivitetutviklingen i enkeltmarkeder, samtidig som sysselsettingen innenfor et relativt lite arbeidsmarked som Sigdal vil preges av utviklingen i enkeltvirksomheter. Det er likevel interessant å framskrive næringsmiksen i de to scenarioene. Usikkerheten knyttet til utviklingen i enkeltvirksomheter vil være til stedet i begge framtidsscenarioene.

Framskrivningen er basert på den næringsmessige fordelingen av sysselsatte i dag justert for endringer i sysselsettingsandeler og sysselsettingen i de to framtidsscenarioene.¹

Framskrivningen, dog forbundet med usikkerhet, vitner om at en økt satsing på reiselivet vil gi flere sysselsatte og samtidig en næringsmessig diversifisering. Sysselsettingen vokser særlig innen overnatting og servering, varehandel og personrettede tjenester, jf. Figur 1.2.

¹ Satsingen på reiseliv gir minimalt med ringvirkninger til offentlig sektor, men vi legger til grunn at det økte innbyggertallet gir noe mer aktivitet i sektoren. Vi har manuelt justert offentlig sektor noe opp, og alle andre sektorer ned tilsvarende sysselsettingsandelen.

Figur 1.2 Næringsfordeling i 2017 og i 2040 for de to framtidsscenarioene. Antall sysselsatte.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Beregningene av virkningene er basert på virkninger av besøkendes konsum. Dersom reiselivs-satsingen også innebærer en vesentlig økt interesse hos befolkningen for å handle varer og tjenester i egen kommune, vil våre beregninger undervurdere sysselsettingseffekten av reiselivssatsingen.

Selv om vår datainnhenting tyder på det er stor enighet om at Sigdal har gode forutsetninger for en større satsing på reiseliv og at en slik satsing kan gi flere arbeidsplasser og bosatte til kommunen, kan det være utfordrende å få til i praksis.

Det kan også være grunner til at kommunen og lokalsamfunnet ønsker å begrense omfanget av nye investeringer.

Derfor har vi også beregnet virkningene av alternative scenarier, jf. Figur 1.3. I alternativscenarier A1 legger vi til grunn en intensivering i hyttebygging. I A1 legger vi til grunn at det bygges 100 hytter i året, en økning fra 70 i basisscenarieret. Dette medfører bygging av 660 flere hytter enn i basisscenarieret. Det gjøres ingen endringer i forutsetninger om handelslekkasje eller bruksfrekvens.

I alternativscenario A2 inkluderes sysselsettingsmessige virkningene av redusert handelslekkasje for hyttebrukere, men uten en forsterket satsing på et kommersielt reiselivstilbud på Norefjell (hoteller, kommersielle fritidsboliger og dagsbesøkende).

I alternativscenario A3 legger vi til grunn at handelslekkasjen fra både hyttebrukere og hyttebyggingen reduseres. For hyttebyggingen legger vi til grunn at 70 prosent av byggingen gjøres av lokale aktører, opp fra 50 prosent som ligger til grunn i basis- og utviklingsscenarioet. For hyttebrukere øker andelen av lokalt konsum til 64 prosent som i utviklingsscenarioet (mot 51 prosent i basisscenarioet).

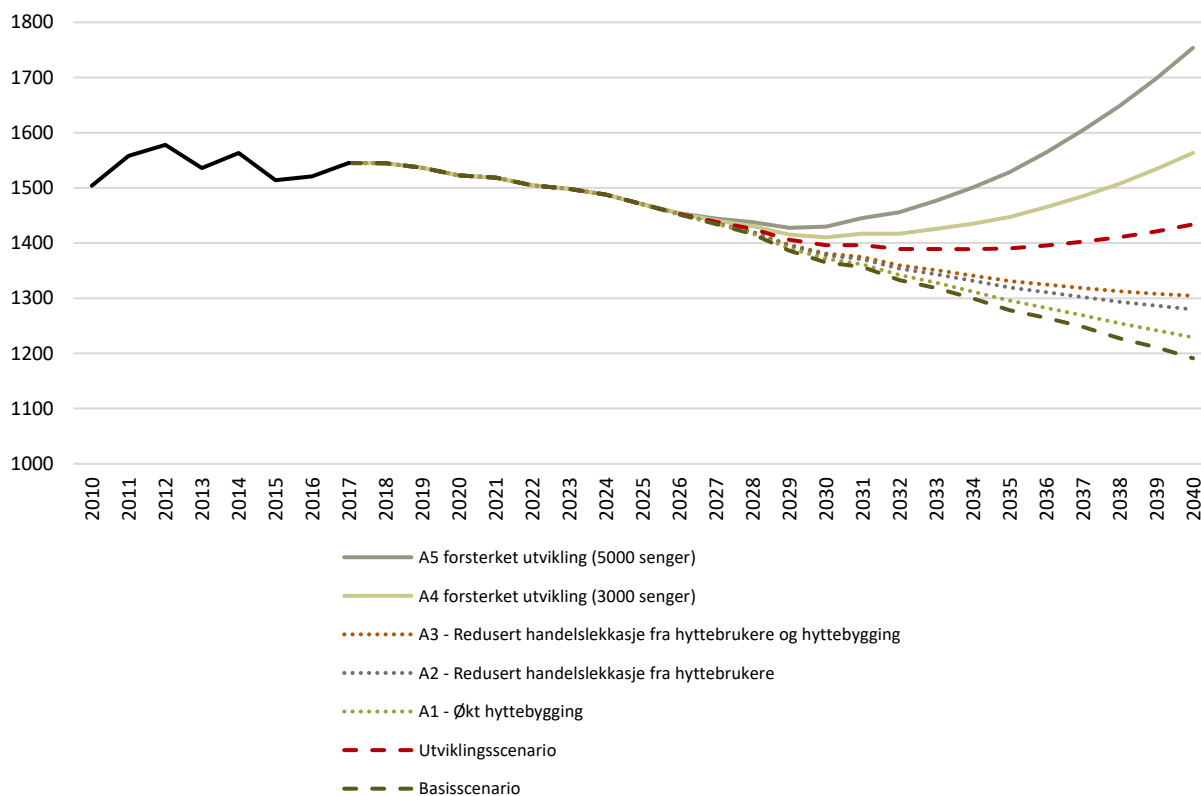
Alternativene gir moderate sysselsettingseffekter sammenlignet med utviklingsscenarioet.

Sysselsettingsevirkningene beregnet i utviklingsscenarioet følger av forutsetningene hva gjelder antall besøkende og reduksjon i handelslekkasje. Større investeringer enn vi har lagt til grunn kan gi større effekter på sysselsetting og bosetting. For å anskueliggjøre virkningen av større investeringer har vi beregnet effektene av to alternative

scenarier der antall kommersielle senger er i tråd med veilederen for arealinnspill til kommunedelplanen. I utviklingsscenarioet er antall kommersielle senger om lag 1400 hvorav 400 er på hotell. Øvrige kommersielle senger er i hytter og ferieleiligheter egnet for utleie. I alternativscenario A4 har vi lagt til grunn 3000 kommersielle senger (hvorav 800 er på hotell), og i A5 har vi lagt til grunn 5000 kommersielle senger (hvorav 1600 er på hotell).

Vi har estimert at en realisering av disse to scenarioene vil gi betydelige sysselsettingseffekter. Mens sysselsettingseffektene estimert i utviklingsscenarioet vil dempe den ventede nedgangen, vil en satsing i tråd med kommunens ambisjoner gi en betydelig mervekst, jf. Figur 1.3. Tilsvarende forskjell vil det også være for endringer i folketallet.

Figur 1.3 Sysselsettingsutvikling i A1, A2 og A3. 2010 til 2040

Utviklingen mellom 2025 og 2040 er kun teknisk framskrevet og representerer ikke nødvendigvis den reelle utviklingsbanen i perioden. Effektene kommer tidligere om tiltakene realiseres tidligere. Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

Innhold

Forord		III
Sammendrag		IV
1 Innledning		12
1.1	Formålet med prosjektet	12
1.2	Innspill til pågående planprosess	12
1.3	Metode og datakilder	13
2 Sigdal – en industri, hytte og landbrukskommune		19
2.1	En del av Midt-Buskerud	19
2.2	Folketallet faller	21
2.3	Næringsmessige tyngdepunkter innen industri, hyttebygging og jordbruk	23
2.4	Flere arbeidstakere enn arbeidsplasser	28
2.5	Lav sysselsetting innen service- og tjenestebaserte næringer	31
2.6	Få tradisjonelle reiselivsvirksomheter	33
3 Basisscenarioet tilsier en nedgang i befolkning og sysselsetting		35
3.1	Offisielle befolkningsframskrivinger tilsier et fall i folketall	35
3.2	Tyngdepunkter innen næringer med produktivitetsvekst og færre sysselsatte	36
3.3	Sterk sammenheng mellom befolkning og sysselsetting	38
3.4	Også andre endringskrefter drar i retning av befolkningsnedgang	39
3.5	Ingen planlagte tiltak som tilsier en annen utvikling	43
3.6	Fall i sysselsetting er større enn fallet i bosetting	44
3.7	Økonomiske og sysselsettingsmessige virkninger av reiseliv i 2040	45
3.7.1	Forutsetninger	45
3.7.2	Økonomiske og sysselsettingsmessige virkninger av hytte- og reiseliv	46
4 En forsterket utvikling i reiseliv gir muligheter for vekst		47
4.1	Utvikling av et kommersielt og mangfoldig reiselivstilbud	47
4.2	Investeringer i reiselivet gir økt økonomisk aktivitet i regionen	48
4.2.1	Flere besøkende	48
4.2.2	Overnattende turistenes forbruk	50
4.3	Utviklingsscenarioet gir betydelig mer sysselsetting	50
4.4	Positiv befolkningsutvikling i utviklingsscenarioet	51
5 Endelige effekter kan være større, men også mindre		53
5.1	Folketall og sysselsetting er ventet å falle, men ekstraordinær satsing på reiselivet kan demme opp for nedgangen	53
5.2	Diversifisering av næringslivet	55

5.3	Endelige effekter er usikre, men trolig større enn våre anslag	57
5.4	Nivået på investeringene får stor betydning for sysselsetting (og bosetting)	58
5.4.1	Alternativ 1 – Økt hyttebygging	58
5.4.2	Alternativ 2 – Redusert handelslekkasje fra hyttebrukere	59
5.4.3	Alternativ 3 – Redusert handelslekkasje fra hyttebrukere og redusert import av hyttebygging	59
5.4.4	Alternativ 4 og 5 - Sterkere satsing	60
Vedlegg 1 Informanter		63
Vedlegg 2 Forutsetninger importandeler		64
Vedlegg 3 Forutsetninger konsum		65
Vedlegg 4 Referanser		67

1 Innledning

I dette kapittelet gjør vi rede for formålet og bakgrunnen for prosjektet. Videre inneholder kapittelet en beskrivelse av metode og datakilder.

1.1 Formålet med prosjektet

Samfunnsøkonomisk analyse har gjennomført en ringvirkingsanalyse der vi estimerer effekter av en forsterket utvikling av reiselivsdestinasjonen Norefjell og Eggedal sentrum fram mot 2040.

I analysen estimeres befolkningsmessige og sysselsettingsmessige effekter av to utviklingsbaner for Sigdal kommune;

- Basisscenarioet følger kjente nasjonale og internasjonale utviklingstrekk og allerede planlagte prosjekter for lokal reiselivsinfrastruktur
- Utviklingsscenarioet representerer samme videreføring, men med en forsterket satsing på reiseliv (i Sigdal kommune)

Analysen tar utgangspunkt i næringsmessige kjenne tegn ved Sigdal, som har viktige tyngdepunkt innen industri og landbruk. Reiselivsnæringen er relativt lite utbygd, til tross for at kommunen har et stort antall hytter og at Eggedal (i Sigdal) er en sentral innfallspurt til reiselivsdestinasjonen Norefjell og naturreservatet Trillemarka. Kommunen er også kjent for et rikt kulturlandskap og kulturhistorie.

Differansen mellom de to utviklingsbanene representerer mereffekten som følge av en målrettet, helhetlig og forsterket satsing på reiseliv og reiselivsinfrastruktur.

1.2 Innspill til pågående planprosess

Kommuneplanen er kommunens overordnede styringsdokument og er hjemlet i plan- og bygningsloven fra 2009. Planen omfatter en samfunnsdel og en arealdel, der samfunnsdelen beskriver målsettinger og tiltak for den framtidige utvikling i kommunen, mens arealdelen beskriver framtidig arealdisponering og de konsekvenser det medfører.

Gjeldende samfunnsdel for Sigdal kommune ble vedtatt av kommunestyret 11.12.2015, mens gjeldende arealdel ble vedtatt 22.03.2018.

Gjeldende samfunnsplan formulerer målsetningen om en årlig befolkningsvekst på 1,5 % til 2030 (Sigdal kommune, 2015). Den uttalte ambisjonen innebærer en retur til innbyggertallet rett etter annen verdenskrig. De fem satsingsområdene definert i planen er befolkningsutvikling, næringsutvikling og verdiskaping, infrastruktur, sentrumsutvikling og folkehelse.

Arealplanen gjelder for hele Sigdal med unntak av delplanområdet Tempelseter, Djupsjøen og Eggedal sentrum. Delplanområdet er tatt ut av kommuneplanen med bakgrunn i at formannskapet har hatt behov for mer tid og kunnskap for å ferdigstille en slik plan. Det har også vært et ønske om at formannskapene i Krødsherad og Sigdal kommune skal se videreutvikling av Norefjellplatået og de tilhørende tettstedene Eggedal og Noresund i sammenheng.

Kommunedelplanen for Tempelseter, Djupsjøen og Eggedal følger derfor et eget planprogram og arbeidet med ny delplan planlegges ferdig høsten 2019.

Rapporten er bestilt av Sigdal Utvikling. Det fireårige industriprosjektet Sigdal Utvikling startet 1. januar 2017. Prosjektet gjennomføres i regi av Sigdal

Industriforening, og har en bredt etablert styringsgruppe fra Sigdalsamfunnet.

Rapporten vil utgjøre et kunnskapsgrunnlag for det pågående arbeidet med den nye kommunedelplanen. Rapporten er utarbeidet som en selvstendig rapport, og det er Samfunnsøkonomisk analyse som står som faglig ansvarlig for rapporten.

1.3 Metode og datakilder

Datakilder

Datainnhenting er basert på eksisterende analyser, plandokumenter, høringsinnspill, offentlig statistikk, samt intervju og befaringer.

De to ulike scenarioene er utviklet for å anskueliggjøre utviklingen som kommunen står ovenfor uten større intervensjoner (basisscenarioet) og potensielle effekter en forsterket satsing på reiselivet (utviklingsscenarioet).

Vi har gjennomgått eksisterende analyser, plandokumenter og høringsinnspill som omhandler Sigdal og kommunedelplanområdet. Slike dokumenter har gitt innsikt i hvilke planer som allerede er vedtatt og hvilke som kan tenkes gjennomført innenfor de neste 20-25 år, og således vært viktige for å utarbeide de to scenarioene.

For bedre å forstå næringslivet og reiselivets posisjon i Sigdal i dag, og de endringskrefter som kommunen og Eggedalsområdet står ovenfor har vi også gjennomført en rekke intervjuer med sentrale interessenter. Intervjuene har også vært sentrale for å avklare realisme, omfang og effekter av tiltak som er inkludert i utviklingsscenarioet.

Beregningene av virkningene gjort i en spesialtilpasset versjon av Samfunnsøkonomisk analyse sin ringvirkningsmodell.

Beregning av virkninger

Det er umulig å forutsi nøyaktig hvilke forslag som vil realiseres i framtiden og følgelig også presise effekter på sysselsetting og befolkning. Men det er utarbeidet flere analyser og innspill som skisserer hvilke tiltak en forsterket satsing på reiselivet kan omfatte. Metodisk er det mulig å velge ut en rekke enkelttiltak og estimere virkninger på sysselsetting og befolkning av disse. Ved å estimere effekter av enkelttiltak er det imidlertid stor fare for å dobbelttelling (eksempelvis ved både å inkludere sysselsetting ved et hotell og besøkendes konsum av serveringstjenester som ofte skjer innenfor samme virksomhet). Det er samtidig en fare for at videre ringvirkninger i økonomien (eksempelvis ved at hotellet også kjøper lokalt produsert mat) oversees.

For å unngå dobbelttelling og inkludere videre ringvirkninger har vi beregnet virkninger på sysselsetting og befolkning ved å ta utgangspunkt i effektene som følger av investeringer som gir flere besøkende og økt lokalt forbruk.

For å tallfeste de totale virkningene av økt forbruk blant turister modelleres konsumvirkningene av flere besøkende og økt lokalt forbruk i Sigdal. Modellen er basert på SØAs ringvirkningsmodell, men spesielt tilpasset dette prosjektet for å beregne effekter av investeringer i reiselivet og næringsmessige kjennetegn ved Sigdal. Modelleringsene følger av metodikken som ligger for ringvirkningsanalyser (se for eksempel TØI, 2010).

Figur 1.1 illustrerer de grunnleggende prinsipper i modellen og viser sammenhengen mellom besøk og konsum, og sysselsetting og befolkning.

Kort fortalt, vil flere besøkende til Sigdal innebærer at det er flere mennesker som konsumerer varer og tjenester. Denne typen effekt kalles *direkte virkninger* og omfatter blant annet aktiviteter, overnatting, transport mv.

Konsumet fra besøkende gir økt omsetning i virksomheter som igjen gir økt etterspørsel etter vareinnsats fra deres underleverandører. Økt omsetning fra underleverandører gir igjen økt omsetning blant deres leverandører mv. Denne typen effekter kalles *indirekte effekter* eller *ringvirkninger*. De indirekte virkningene omfatter aktivitet hos reiselivsnæringens underleverandører, så vel som underleverandørenes underleverandører, og så videre. Ringvirkningsmodellen bruker nasjonalregnskapets kryssløp til å fordele omsetningen fra turistkonsumet til en gitt andel leveranser og verdiskaping hos underleverandørene, og videre til underleverandørenes underleverandører, etc.

I modellen må vi ta hensyn til at en stor andel av de besøkende og bedriftenes innkjøp vil komme lokalt, det vil si innenfor kommunegrensen. Bedriftenes innkjøp utenfor kommunen antas ikke å gi noen økonomiske ringvirkninger i Sigdal. I alt beregner modellen fem runder med underleveranser. For hver runde blir den lokale effekten mindre og mindre pga import fra andre kommuner (og land).

Til sist vil verdiskapingen eller inntektene som skapes fordeles mellom arbeidstakere (lønn) og kapitaleiere (overskudd og utbytte). Disse inntektene benyttes til konsum og investeringer, som igjen gir sysselsetting og verdiskaping. Dette er forsterkende

mekanismer i økonomien vi kaller *induserte effekter*. Beregning av de induserte effektene er basert på antagelser om inntektsfordelingen som følger av nasjonalregnskapet. Gjennom dette siste leddet vil også konsumeffektene hos de som sysselsettes direkte eller indirekte som følge av reiselivssatsingen regnes inn.

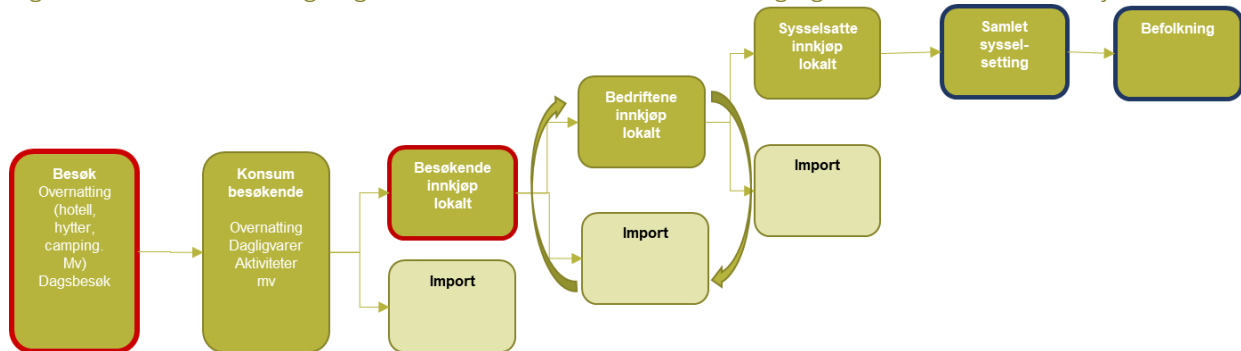
Med bakgrunn i beregnet lokal omsetning fra besøkende i Sigdal beregnes de direkte, indirekte og induserte sysselsettingseffektene. Sammenhengen mellom omsetning og sysselsetting i næringslivet er hentet fra Nasjonalregnskapet.

Effekten på bosetting beregnes med bakgrunn i forholdet mellom antall sysselsatte og antall bosatte i Sigdal i dag.

Konsumeffekter hos lokalbefolkningen eller virksomheter som ikke er direkte eller indirekte berørt av reiselivssatsingen er ikke inkludert i beregningen av virkningene.

Vi er primært ute etter å estimere effekter av sysselsetting som kan lede til økt bosetting. Sysselsettingseffekter i byggefasen av de eventuelle tiltakene er derfor ikke tatt med. Unntaket er sysselsetting som følge av hyttebygging da kontinuerlig hyttebygging kan ansees som en stabil aktivitet for mange lokale virksomheter. Slike effekter inngår i både basisscenarioet og utviklingsscenarioet.

Figur 1.1 Modell for beregninger av effekter av forsterket utvikling og redusert handelslekkasje

«Import» omhandler alt konsum som ikke skjer i Sigdal kommune
Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

Beregning av antall overnattinger

Det finnes ingen oppdatert offentlig tilgjengelig informasjon om overnattinger i Sigdal, hverken for private hytter eller kommersielle overnattinger. Vi benytter derfor ulike kilder for å gi anslag på antall turistovernattinger.

Våre anslag for overnattinger ved private hytter er basert på hyttebrukerundersøkelsen som ble gjennomført i Sigdal i 2013 (Kvikstad, 2013). Undersøkelsen finner at respondentene i snitt bruker hytta 53 døgn i året, med i snitt 3,4 personer per døgn. Vi legger denne bruksfrekvensen til grunn for bruk av private hytter i både basis- og utviklingsscenarioet.

For beregning av overnattinger ved hotell og camping har vi tatt utgangspunkt i Statistikknett.no sin bearbeiding av Statistisk sentralbyrås overnattingstatistikk. I den offentlige statistikken er overnattingene aggregert for Midt-Buskerud (Sigdal, Krødshe-rad og Modum samlet).

Beregning av turistenes forbruk

For å beregne den totale reiselivsrelaterte omsetningen tar vi utgangspunkt i TØIs nasjonale ferie- og forbruksundersøkelser (Farstad & Dybedal, 2010; 2010), som kartlegger døgnforbruk blant norske feriereisende. Forbruket kartlegges på tvers av overnattingstyper (hotell, camping, hytte mv.) og sesong

(sommer og vinter). For hver overnattingstype fordeles forbruket på syv forbrukskategorier: overnatting, servering, transport, dagligvarer, øvrig varekjøp, aktiviteter og andre utgifter.

For å kartlegge utenlandske turistenes forbruk har vi kombinert funnene fra TØIs undersøkelser med Turistundersøkelsen 2016 (Innovasjon Norge, 2017; 2017). Fra Turistundersøkelsen har vi benyttet avviket mellom norske og utenlandske ferierende i Norge som nøkkel for å beregne utenlandske turistenes totalforbruk. Forbruket fordeles på forbrukskategorier proporsjonalt med TØIs nasjonale ferie- og forbruksundersøkelser for norske turister.

Tabell 1-1 viser det totale forbruket per overnattingdøgn, fordelt på overnattingstype, sesong og turistenes nasjonalitet. Forbruket fordelt på de ulike forbrukskategoriene er inkludert i vedlegg 3.

Tabell 1-1 Totalt forbruk per overnattingsdøgn. I 2018-kroner

Overnattingsgruppe	Sommer	Vinter
	Norske turister	
Hotell	956	1 149
Camping	521	393
Leid hytte	554	621
Egen hytte	307	293
	Utenlandske turister	
Hotell	1 268	1 941
Camping	734	1 049
Leid hytte	691	663

Kilde: (Farstad & Dybedal, 2010; 2010) og (Innovasjon Norge, 2017; 2017), bearbejdet av Samfunnsøkonomisk analyse.

Som det framgår av tabellen har overnattinger på hotell det klart høyeste totalforbruket per overnattingsdøgn, mens brukere av egen hytte har klart lavest forbruk. Utenlandske turister har betydelig høyere døgnforbruk enn norske turister.

Vi legger til grunn det samme totale døgnforbruket i beregningene av både basis- og utviklingsscenarioet. I beregningene vil imidlertid Sigdals andel av forbruket variere da vi antar en høyere importandel i basisalternativet enn i utviklingsalternativet (hvor handelslekkasjen reduseres). For å beregne total reiselivsrelatert omsetning fra overnattende turister i de to scenarioene multipliseres antall overnattinger med den lokale andelen av døgnforbruket.

Vi er oppmerksomme på at tallene fra de nasjonale ferie- og forbruksundersøkelsene fra 2008 og 2009 begynner å bli relativt gamle. Fra litteraturgjennomgang i forbindelse med prosjektet har vi også funnet indikasjoner på at både norske og utenlandske turistenes konsum er betydelig høyere enn det prisjusterte anslaget vi har lagt til grunn. Turistundersøkelsen 2016 (Innovasjon Norge, 2017) finner blant annet norske sommerturister ved kommersielle overnattingssteder har et gjennomsnittlig døgnforbruk på 1 636 kroner, sammenlignet med vårt anslag for hotellgjester på 956 kroner.

Dette taler for at anslagene som gjøres i denne rapporten må ansees som forsiktige. I kapittel 5 viser vi hvordan et høyere anslag for forbruket slår ut i sysselsettingen.

Basisscenarioet

Basisscenarioet representerer en videreføring av dagens situasjon hvor framtidig utvikling følger kjente nasjonale og internasjonale utviklingstrekk. Som grunnlag for å beregne befolknings- og sysselsettingsutvikling legger vi de offisielle befolkningsframskrivingene til SSB til grunn (mellom alternativet, MMMM). I basisscenarioet vil Sigdal fortsatt være en stor hyttekommune og hyttebygging vil fortsatt gi betydelig aktivitet i bygg- og anleggsbransjen lokalt (trolig også i nabokommunene).

Fortsatt etterspørsel etter norske reiselivsprodukter tilsier også fortsatt aktivitet og sysselsettingen i de tradisjonelle reiselivsvirksomhetene i kommunen, men gitt dagens konsummønster, konkurransesituasjon og utviklingstakt er det lite som tilsier en annen vekstbane for Sigdal kommune enn det som framkommer i offentlige befolkningsframskrivinger fra SSB.

Utviklingsscenarioet

I utviklingsscenarioet legges samme videreføring til grunn, men med en styrket satsing på utvikling av reiselivsdestinasjonen Eggedal sentrum og Norefjell.

I utviklingsscenarioet økes antall besøkende og turistenes lokale konsum endres fra lav (som vi observerer i Sigdal i dag) til lik med hva vi finner i andre store hyttekommuner.

I figuren har vi markert to firkanter med rødt. Dette er forutsetningene som endres i utviklingsscenarioet sammenlignet med basisscenarioet.

Kort fortalt består utviklingsscenarioet av følgende;

- Økte investeringer i overnattingskapasitet
 - 2 hoteller (400 senger)
 - 1 450 nye hytter (det samme som i basis-scenarioet)
 - 150 av disse bygges som leiligheter «egnet for utleie»
- Redusert handelslekkasje som følge av økt tilbud av varer, tjenester og aktiviteter i kommunen (lokalt forbruk blant hytteeiere øker til 64% mot 41% i basisalternativet).
- Flere dagsbesøkende turister som følge av økt tilbud av varer, tjenester og aktiviteter i kommunen (tilsvarende 75 prosent av omsetningen fra dagsbesøkende i Krødsherad)².

I beregningene av utviklingsscenarioet vil det være disse konsumvirkningene som får betydning for sysselsetting (og bosetting) framover. Realisering av utviklingsscenarioet betinger på økte investeringer i så vel overnattingskapasitet, som tilbud av varer, tjenester og aktiviteter lokalt, men vi spesifiserer ikke hvilke varer, tjenester og aktiviteter som tilbys.

Eksempler på tiltak som kan løfte lokal attraktivitet og konsum er en gondolbane fra Eggedal og opp til fjellet, et større skianlegg, et mangfoldig tilbud av butikker, kafeer og spisesteder og er rikt aktivitets-tilbud sommer som vinter (eksempelvis et Trillemarka senter, sykkelveier, klatrestier, guidede turer mv).

Lokalisering av de ulike tiltakene, sammen med andre attraktivitetsfremmende forhold (arkitektur, tilgjengelighet, service, wow-faktor mv) vil være avgjørende for det faktiske konsumet, men er ikke hensyntatt direkte i beregningene. Vi antar at Sigdal

i 2040 har et tilbud som øker antall besøkene og andelen av konsumet som skjer lokalt, men det lokale konsumet per innbygger endres ikke i forhold til basis-scenarioet. Det økte antall besøkene og redusert handelslekkasje gir økt lokalt konsum. Beregningene inkluderer konsumvirkninger av at det blir flere sysselsatte i reiselivsnæringer og hos deres underleverandører.

I arbeidet har vi måtte foreta mange forutsetninger som får stor betydning for de estimerte effektene. Estimering av konsumeffekter og videre effekter på sysselsetting og bosetting er beheftet med usikkerhet, og usikkerheten øker jo lengre tidsperiode vi estimerer effekter innenfor.

Analysen forutsetter at tiltakene realiseres

Vi legger til grunn at alle tiltakene er ferdig utbygd og realisert innen 2040. I analysen har vi beregnet sysselsettings- og bosettingseffektene i 2040. Utviklingen mellom 2018 og 2040 er en matematisk utjevning for å nå slutt punktet i 2040 og utgjør ikke en del av beregningsgrunnlaget. Siden utbyggingen er antatt å omfatte investeringer som er relativt kostbare, og samtidig tidkrevende å planlegge og bygge forventer vi at det minst tar 15 år før utviklingsscenarioet realiseres fullt ut. Teknisk har vi lagt til grunn oppstart i 2025, da vi antar at det vil ta noen år før de første investeringene får betydning for konsumet.

Vi har ikke vurdert økonomiske, juridiske, tekniske eller miljømessige aspekter ved tiltakene som kan antas å være en del av utviklingsscenarioet. Vi har heller ikke vurdert hvordan de ulike aktørene bør gå

² Krødsherad hadde i 2010 omsetning på 32,7 millioner 2018-kroner. Se Farstad og Dybedal (2011) fra dagsbesøkende turister.

fram, konkurransesituasjonen, arbeidsmarkedet eller lønnsomheten. Analysen inneholder derfor ikke spesifikke vurderinger av hvilke investeringer man bør satse på.

Effektene er lokale

Våre beregninger handler om effektene en slik utbygging kan ha for Sigdal kommune. Beregninger er basert på økt besøk og konsum i Sigdal kommune. Hvilken betydning en slik utbygging har for nabokommuner eller nasjonalt sett, sier beregningene ingenting om. Effektene regionalt og nasjonalt sett vil avhenge av en rekke faktorer.

Dersom arbeidsledigheten totalt sett er lav, vil denne typen satsinger ikke skape nye arbeidsplasser som sådan, men økt etterspørsel etter arbeidskraft og (potensielt) høyere lønninger. Slike virkninger drøfter vi ikke. Sysselsettingseffektene nasjonalt sett avhenger også av om reiselivssatsingen øker reiselivskonsumet totalt sett eller som satsingen flytter konsum fra andre destinasjoner. Slike virkninger drøfter vi heller ikke.

2 Sigdal – en industri, hytte og landbrukskommune

Kapitlet gir en beskrivelse av bosetting og næringsutvikling i Sigdal kommune. Beskrivelsen gis med basis i offentlig tilgjengelig historisk statistikk og tegner et bilde av Sigdal som en industri-, hytte- og jordbrukskommune. Kommunen har per i dag få tradisjonelle reiselivsvirksomheter til tross for sine komparative fortinn.

2.1 En del av Midt-Buskerud

Sigdal kommune er en del av regionen Midt-Buskerud (også omtalt som Midtfylket), sammen med kommunene Krødsherad og Modum. I 1838 ble området inndelt i Sigdal og Modum kommuner, og i 1900 ble Krødsherad utskilt fra Sigdal som egen kommune. Sigdal fikk da sine nåværende grenser. De tre kommunene samarbeider tett, blant annet gjennom regionrådet for Midtfylket.

Sigdal kommune hadde 3 488 innbyggere ved inngangen til 2018. Modum hadde på samme tidspunkt 13 909 innbyggere, mens 2 275 mennesker bodde i Krødsherad.

Boligmassen i kommunen består av 1 809 eneboliger, 11 leiligheter og 4 826 hytter. Kommunen har ingen byer og det eneste tettstedet (i henhold til SSB definisjon av tettsted³) er Prestfoss, som også er administrasjonssentret i kommunen. Prestfoss har i underkant av 470 innbyggere. Andre bygder i kommunen er Nerstad, Nedre Eggedal og Eggedal. Størstedelen av boligbyggingen i kommunen de senere år skjer i og omkring to boligbyggefelt i Nerstad, sør i kommunen.

³ En hussamling skal registreres som et tettsted dersom det bor minst 200 personer der og avstanden mellom husene skal normalt ikke overstige 50 meter, se SSB beskrivelse. <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/bef tett/>

Figur 2.1 Sigdal kommune. Bosetting i bygder og tettsteder i 2017.

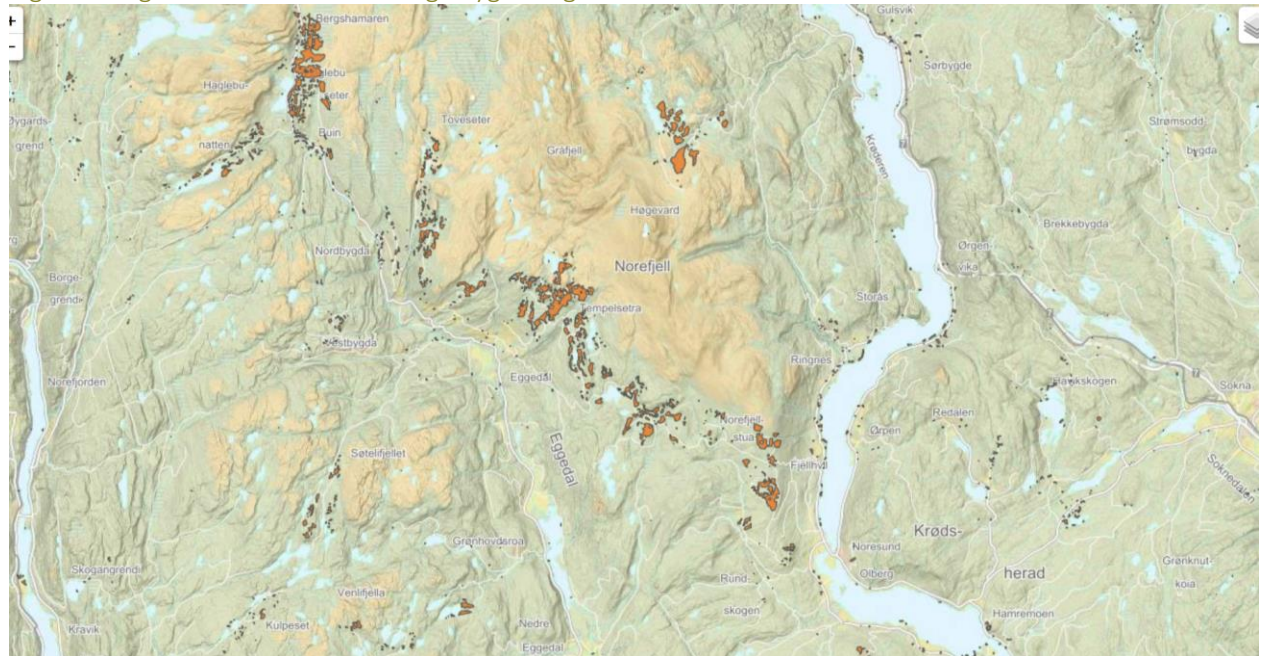

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Med kun 13,4 prosent av innbyggerne boende i tettbygde strøk er Sigdal en av kommunene med lavest andel mennesker i tettbygde strøk i landet. Den lave andelen bosatte i tettbygde strøk er både en funksjon av at kommunen er stor i geografisk utstrekning, at kommune bare har ett lite tettsted og at mange av innbyggerne bor på spredte landbrukseiendommer.

Hyttene og overnattingsstedene i kommunen er hovedsakelig lokalisert nord i kommunen i tilknytning til fjellområdene Haglebu og Norefjell (Tempelseter og Djupsjøen), jf. Figur 2.2.

Figur 2.2 Sigdal kommune. Bosetting i bygder og tettsteder i 2017.

Kilde: SSB

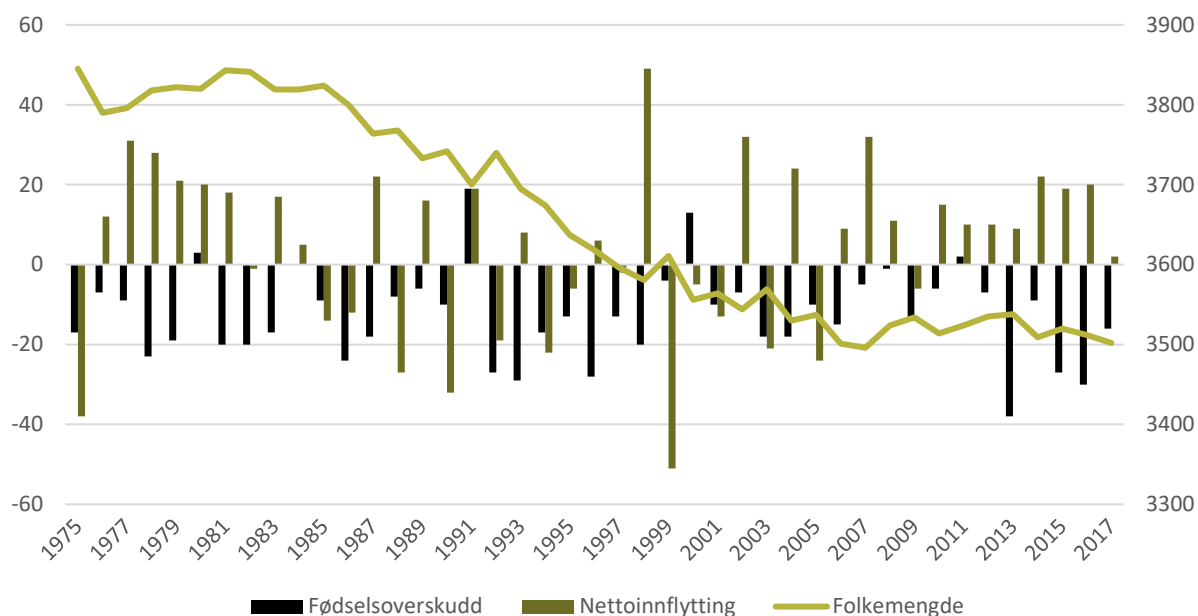
2.2 Folketallet faller

Det har vært en jevn nedgang i folketallet i Sigdal siden 1950-tallet. Nedgangen var særlig sterk på 50-60 og 80-90-tallet. I perioden 1980-2000 var befolkningsnedgangen i snitt på 1,8 prosent årlig.

Etter 2000 og fram til i dag har nedgangen vært svakere. Ved inngangen til 2018 bodde det 70 færre mennesker i Sigdal kommune enn ved inngangen til 2000 noe som tilsvarer en årlig nedgang på 0,06 prosent.

Befolkningsnedgangen i Sigdal de siste årene er følger samme mønster som mange andre distriktskommuner, både i Buskerud og i resten av landet. Nedgangen skyldes lave eller negative fødselsoverskudd, og samtidig lav eller negativ innflytting. Som Figur 2.3 viser er det et betydelig negativt fødselsoverskudd i kommunen (flere dør enn det fødes), men effekten er de siste årene «dempet» som følge av relativt stor innflytting.

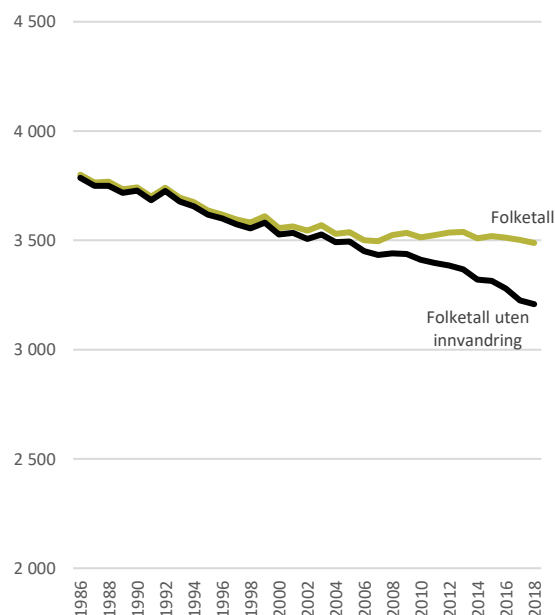
Figur 2.3 Befolkningsvekst Sigdal. Antall innbyggere (høyre akse) og fødselsoverskudd og nettoinnflytting (venstre akse)

Kilde: SSB

På linje med mange andre norske kommuner ville befolkningsnedgangen de senere år vært større om det ikke hadde vært for innvandring. I 2000 hadde 0,8 prosent av Sigdals befolkning innvandrerbakgrunn. I 2018 var andelen 8 prosent (tilsvarende om lag 280 mennesker), jf. Figur 2.4. Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. Uten innvandring befolkningsnedgangen vært på 0,5 prosent per år siden årtusenskiftet. Flest innvandrere bosatt i Sigdal kommer fra Polen, Litauen, Syria og Tyskland. Våre intervjuer tyder på mange arbeidsinnvandrere jobber innen bygg og anleggsbransjen. For Sigdals lang­siktede utvikling er det av stor betydning at innvandrere forblir bosatt i Sigdal, også om arbeids­situasjonen endres. Dersom innvandrerne og deres barn forlater Sigdal etter en periode, vil folke­tallsutviklingen svekkes ytterligere.

Figur 2.4 Folke­tall med og uten innvandring

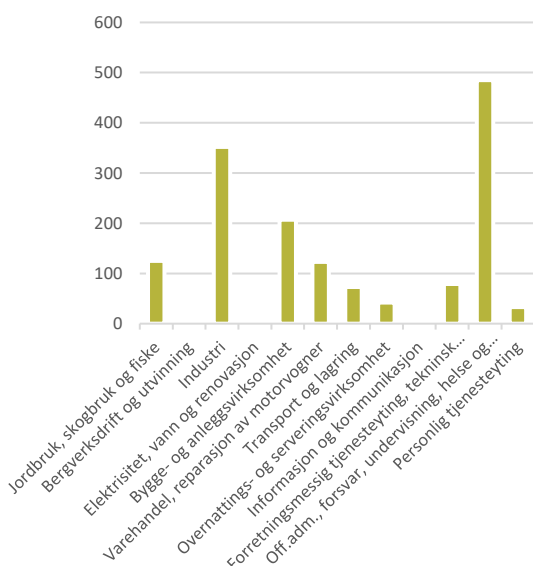
Kilde: SSB, bearbejdet av Samfunnsøkonomisk analyse

2.3 Næringsmessige tyngdepunkter innen industri, hyttebygging og jordbruk

Næringslivet i Sigdal sysselsatte 1 545 mennesker i 2017. Sysselsettingen fordelt på hovednæringer vitner om at Sigdal er en industri-, hytte- og landbrukskommune.

Industri og bygg og anlegg sysselsetter til sammen om lag 550 mennesker, tilsvarende 37 prosent av arbeidsplassene i kommunen og 50 prosent av arbeidsplassene i privat sektor.

Figur 2.5 Arbeidsplasser i Sigdal. Sysselsetting etter arbeidssted. 2017

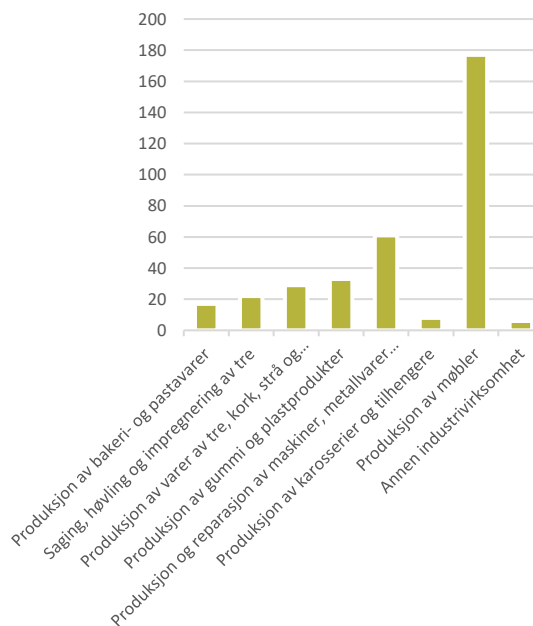
Sysselsatte med arbeidssted i Sigdal.
Kilde: SSB

I 2017 var det i overkant av 350 industriarbeidsplasser i kommunen. Industrivirksomheten i Sigdal er særlig rettet mot møbelproduksjon (først og fremst Sigdal kjøkken) som står for halvparten av alle industriarbeidsplassene. Også produksjon og reparasjon av maskiner og utstyr, produksjon av plastprodukter, samt saging, høvling og produksjon av trevarer er av stor sysselsettingsmessig

betydning. Sole AS, Thor Holm plastvarefabrikk, Sigdal Element, Sigdal Bakeri og Sigdal mekaniske er eksempler på andre sentrale industrivirksomheter i Sigdal.

Industrivirksomhetene leverer varer til lokale, men også nasjonale og internasjonale markeder. Omsetning og ressursbruk i industrien er gjerne knyttet til naturbaserte forutsetninger, men utviklingen over tid preges av utviklingen i markedene virksomhetene er en del av og de enkelte virksomhetenes konkurransevne.

Figur 2.6 Arbeidsplasser i industrien. Sysselsetting etter arbeidssted. Sigdal. 2017

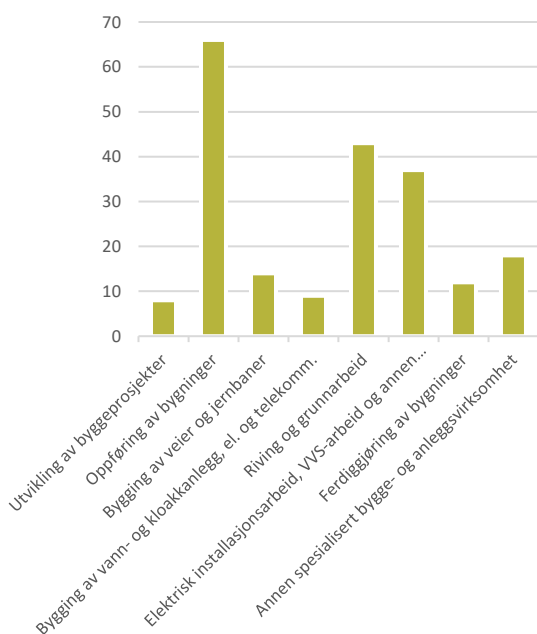

Næringer uten sysselsatte er utelatt i figuren.
Kilde: SSB

Virksomheter innen bygg og anlegg sysselsetter om lag 200 mennesker. Bygge og anleggsnæringen består av både små og mellomstore virksomheter og omfatter ulike deler av bygge og anleggsprosjekter, herunder eiendomsutvikling, oppføring av bygninger, installasjon av VVS mv. Blink hus, Eggedal Bygg og hytteservice, Bete

Asfalt, Haglebu vann og avløpsselskap og Strand og Enger Anlegg AS er eksempler på virksomheter innen bygg og anlegg lokalisert i Sigdal. Eggedal Sag er næringsmessige kategorisert under varehandel, og regnes statistisk ikke som en aktør innen industri eller bygg og anlegg.

Figur 2.7 Arbeidsplasser i bygg og anlegg. Sysselsetting etter arbeidssted. Sigdal. 2017

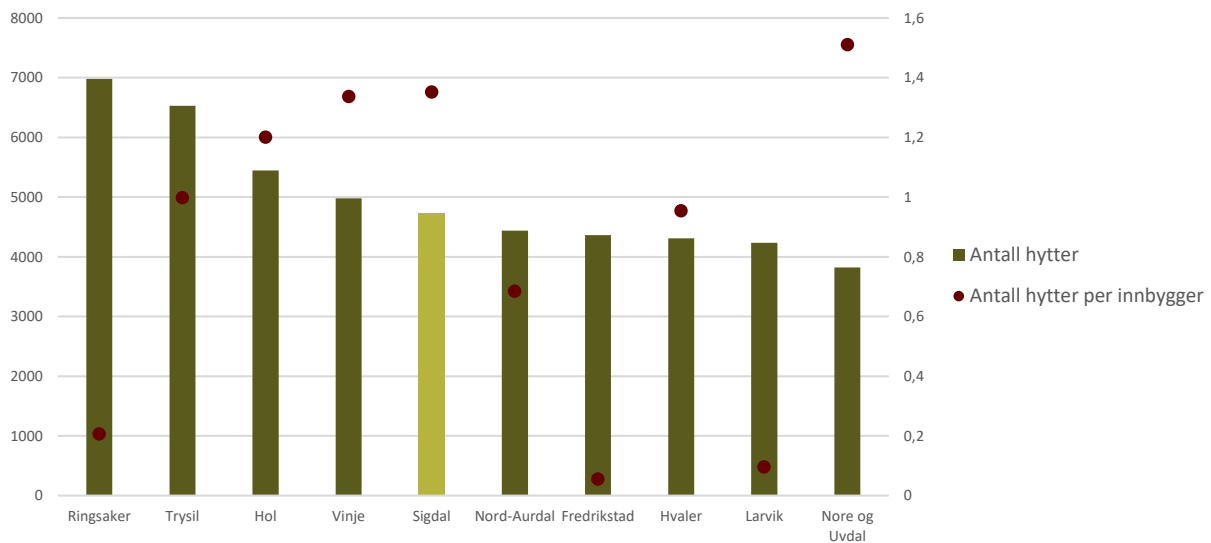

Næringer uten sysselsatte er utelatt i figuren. Kilde: SSB

Flere virksomheter i kommunen, særlig innen bygg- og anleggsnæringen leverer tjenester i direkte tilknytning til hyttebygging. Sigdal er landets femte største hyttekommune (målt i antall fritidsboliger i 2018). I Buskerud er det kun Hol kommune, med destinasjonen Geilo, har flere hytter, jf. Figur 2.8.

Kommunen ligger også høyt målt i antall hytter per innbygger (kommune nummer 11) og antall nye hytter de fire siste år (kommune nummer 12) med om lag 70 nye hytter i året.

Figur 2.8 Landets 10 største hyttekommuner (målt i antall hytter). Antall hytter (venstre akse). Antall hytter per innbygger (høyre akse)

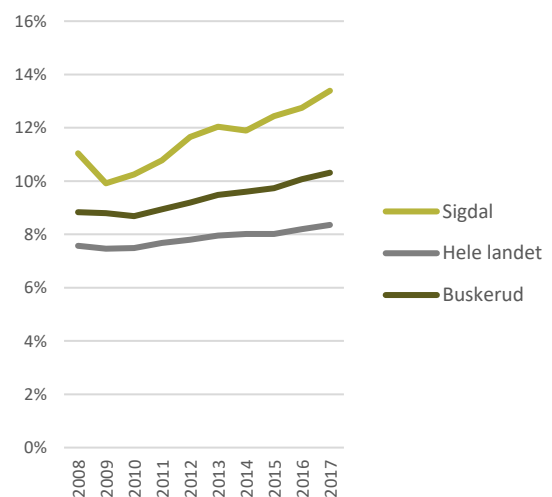

Kilde: SSB

Generelt vil tilstedeværelse og utvikling i bygg- og anleggsnæringen i stor grad henge sammen med befolknings- og konjunkturutviklingen. Både på tvers av regioner og land er andelen sysselsatte innen bygg og anlegg relativt stabilt på mellom 6-8 prosent av alle sysselsatte. I Sigdal står bygg og anlegg for 13,4 prosent av alle arbeidsplasser (sysselsetting målt etter arbeidssted).

Klargjøring av tomter, oppføring av hytter og vedlikehold av infrastruktur gir mange arbeidsplasser innen bygg og anlegg, særlig nord i kommunen. Hytteaktiviteten gir også arbeidsplasser innen andre næringer (eksempelvis renhold).

Figur 2.9 Arbeidsplasser innen bygg og anlegg. Sigdal og hele landet. 2008-2017.

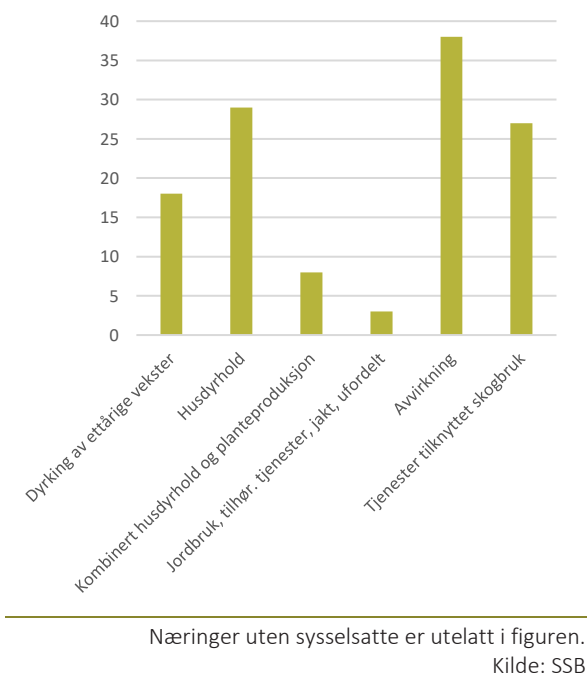

Sysselsetting i bygg og anlegg som andel av samlet sysselsetting, etter arbeidssted.

Det er ingen automatikk i at hyttebygging gir lokal næringsaktivitet. En sentral årsak til at hyttebygging gir lokale arbeidsplasser i Sigdal er at mange av grunneiere selv, direkte eller indirekte, er engasjert i bygge- og anleggsvirksomheten og at det er tradisjon for å bruke lokale tilbydere. Den betydelige aktiviteten vitner også om tilfredsstillende konkurransevne. At hyttebyggingen skal fortsette å gi lokale arbeidsplasser betinger at konkurransevnen opprettholdes også framover.

Landbruk spiller også en viktig rolle for Sigdal med en samlet sysselsetting på om lag 125 mennesker noe som tilsvarer 7,9 prosent av samlet sysselsetting i kommunen. Av disse er om lag halvparten sysselsatt innen skogbruk og avvikling av skog, mens resten er sysselsatt innen jordbruk og husdyrhold.

Figur 2.10 Sysselsatte i primærnæringer. Sigdal. 2017

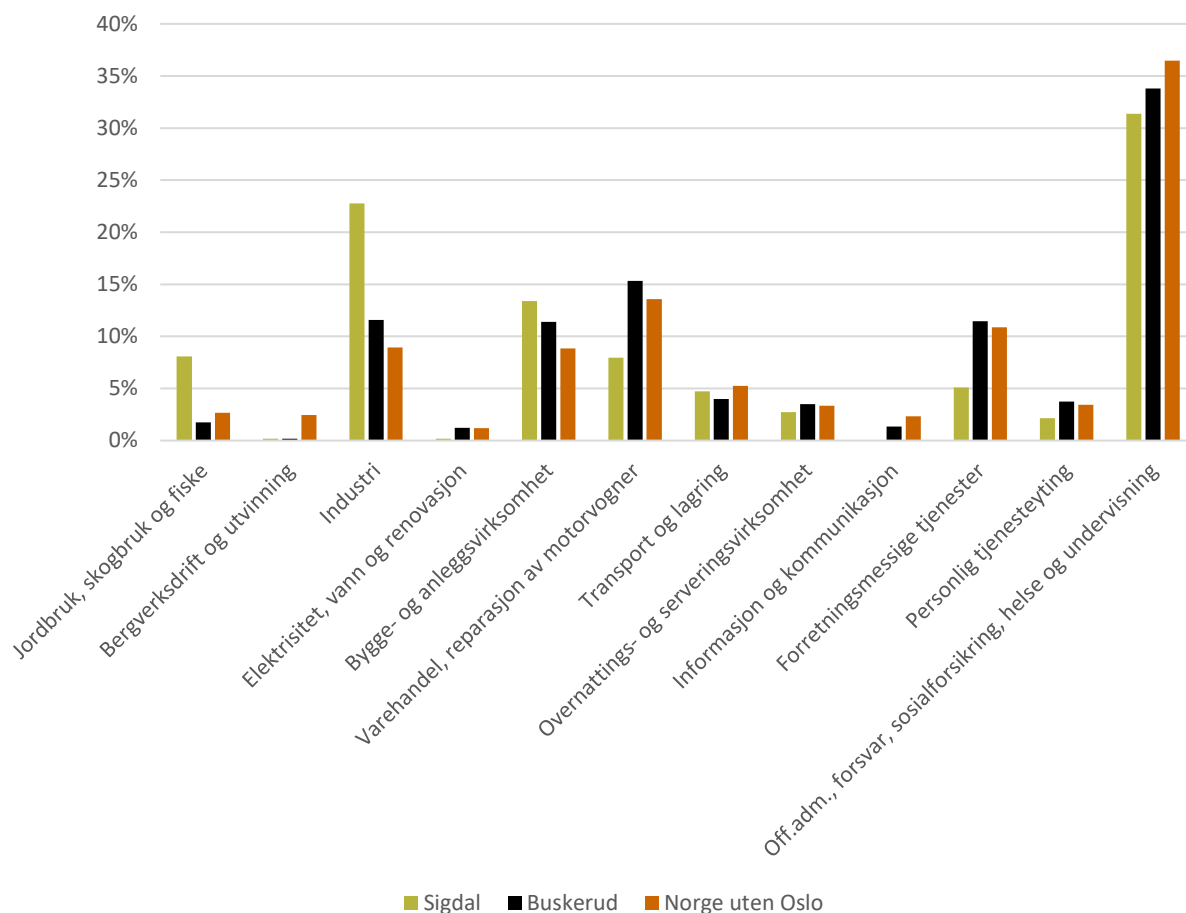
Om lag 32 prosent av arbeidsplassene er i offentlig sektor, herunder offentlig forvaltning, undervisning, helse og omsorg, mens 18 prosent av arbeidsplassene er innenfor øvrige næringer som varehandel, overnatting og servering og andre personlige og forretningsmessige tjenester.

En næringsmessig sammenligning mellom Sigdal, Buskerud og Norge som helhet i Figur 2.11 bekrefter den sterke rollen industrien og bygg og anlegg spiller med sysselsettingsandeler langt over det man ser i Buskerud og landet som helhet. Sysselsettingen innen landbruk er også høy sammenlignet med Buskerud og landet som helhet, men av relativt sett mindre betydning enn de to øvrige næringene.

Motsatt er andelen arbeidsplasser innen personrettede tjenester (varehandel, servering og overnatting og personlig tjenesteyting) og forretningsmessig tjenesteyting relativt sett lavere og av mindre betydning for Sigdal enn for Buskerud og landet for øvrig (Norge unntatt Oslo).

Offentlig forvaltning, undervisning og helse representerer den største «næringen», men er noe mindre viktig i Sigdal enn for Buskerud og landet samlet sett, noe som kan forklares ved at offentlige funksjoner som videregående skoler, sykehus, fylkesadministrasjon og andre sentrale myndigheter som også leverer offentlige tjenester, er lokalisert utenfor kommunen.

Figur 2.11 Næringsstruktur, målt som andel av alle sysselsatte i Sigdal, Buskerud og i Norge uten Buskerud og Oslo. 2017

Oslo utelates fra sammenligningsgrunnlaget på grunn av sin spesielle nærings sammensetning sammenlignet med resten av landet. «Forretningsmessige tjenester» omfatter finansiering og forsikring, teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, dvs. næringskoder 64-82. Sysselsatte som ikke er fordelt på næringene i figuren (uoppgitt) er utelatt.

Kilde: SSB

Sysselsatte er definert som personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken⁴. Sysselsatte dekker altså både fulltidsansatte og deltidsansatte. For sysselsatte med

flere arbeidsforhold i referanseuken, fastsettes ett arbeidssted som det viktigste.

⁴ Sysselsatte i registerbasert sysselsetting (SSB) dekker også personer som normalt har arbeid tilsvarende 1 time i referanseuken, men som var midlertidig fraværende pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon e.l. Personer som er inne til førstegangsmilitær- eller siviltjeneste regnes også som

sysselsatte. Personer på sysselsettingstiltak med lønn fra arbeidsgiver klassifiseres også som sysselsatte. Dette følger anbefalingene fra den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO.

Årsverk sier mer om den faktiske arbeidsaktiviteten, men sysselsetting fordelt på årsverk er ikke offentlig tilgjengelig på kommunenivå. Dersom vi justerer den næringsfordelte sysselsettingen på bakgrunn av nasjonale tall, forsterkes betydningen av industri og bygg og anlegg. Industrien stiger fra 22,3 prosent av alle sysselsatte til 23,4 prosent av alle årsverk, mens bygg og anlegg stiger fra 13,4 prosent av alle sysselsatte til 14 prosent av alle årsverk. For landbruket er andelen på 7,9 prosent både målt i sysselsatte og årsverk. Betydningen av varehandel og offentlig sektor vil være relativt sett noe lavere fordi disse næringene har et høyere innslag av deltidsansatte.

2.4 Flere arbeidstakere enn arbeidsplasser

Forrige avsnitt omtalte næringsmiksen i Sigdal, eller sammensetning av arbeidsplasser med utgangspunkt i sysselsatte etter arbeidssted. Det er ofte, men ikke alltid en sammenheng mellom de arbeidsplasser en region innehar og de arbeidstakere regionen huser.

Sigdal har per i dag flere arbeidstakere enn arbeidsplasser. Ved utgangen av 2017 hadde Sigdal 1 851 arbeidstakere (sysselsatte etter bosted) og 1 546 arbeidsplasser (sysselsatte etter arbeidssted). Det at Sigdal har flere arbeidstakere enn arbeidsplasser indikerer at bostedsattraktiviteten relativt sett er noe høyere enn næringsattraktiviteten.

Sigdal er også en kommune med relativt lav arbeidsledighet. Arbeidsledigheten ligger på 1 prosent av arbeidsstyrken mot 2,5 prosent i Buskerud som helhet⁵. Arbeidsdeltakelsen i Sigdal er noe høyere

enn i landet for øvrig (70 mot 67 prosent), en indikasjon på den lave ledigheten ikke skyldes at Sigdal har mange ledige som ikke søker arbeid.

Lav arbeidsledighet kan vitne om et godt samsvar mellom arbeidsstokken og arbeidsmarkedet og balansert næringsmessig utvikling. Men lav arbeidsledighet kan også reflektere sårbarhet ved at den lave ledigheten er en barriere for ekspansjon og omstilling for bedriftene og samtidig en begrensning i mulighetene for jobb-bytte for arbeidstakerne.

Det å ha flere arbeidstakere enn arbeidsplasser er vanlig for kommuner som grenser til sentrale kommuner. Slike kommuner kan vokse og være attraktive å bo i uten betydelig lokal næringsaktivitet. For øvrige kommuner vil det være en tett sammenheng mellom sysselsetting og bosetting jf. Avsnitt 3.3.

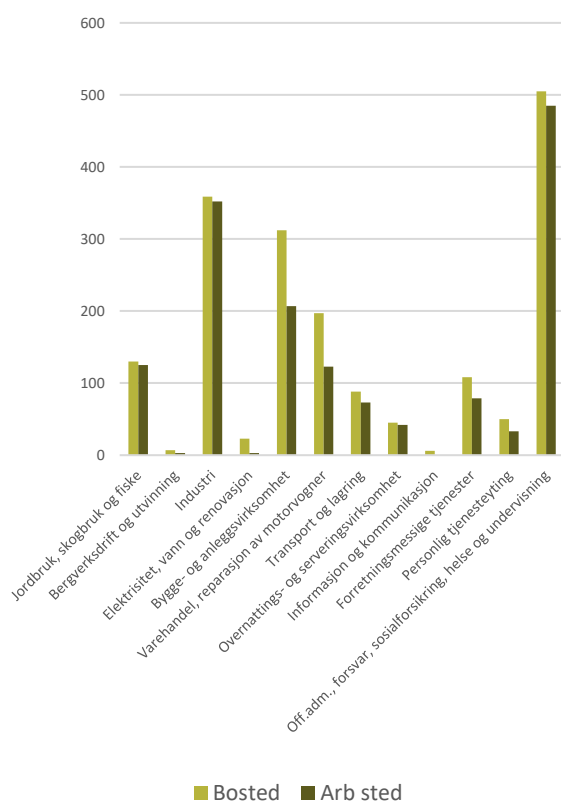
En fordeling av antall sysselsatte etter bosted og antall sysselsatte etter arbeidssted anskueliggjør at antall arbeidstakere er høyere enn antall arbeidsplasser innen alle deler av næringslivet, men at forskjellen er størst innen varehandel og bygg og anlegg. Differansen indikerer nettoutpendling av kommunen. Om lag 150 personer ansatt innen bygg og anlegg er sysselsatt i virksomheter lokalisert i andre kommuner. Innen varehandel er antallet 75.

Siden Sigdal har flere arbeidstakere enn sysselsatte, vil det være en positiv netto utpendling i Sigdal. Likevel er det også mange som pendler inn.

I 2017 var det om lag 650 mennesker som pendlet ut (35 prosent av alle sysselsatte i kommunen). 350 mennesker pendlet inn det samme året (23 prosent av ansatte i kommunen).

⁵ Andel av arbeidsstyrken som er *helt arbeidsledige* det vil si arbeidsføre personer som søker inntektsgivende arbeid ved NAV og ellers er disponible for det arbeidet som søkes. I tillegg må vedkommende ha vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene (NAV, 2018).

Figur 2.12 Sysselsetting etter arbeids- og bosted, fordelt på SSBs næringsinndeling

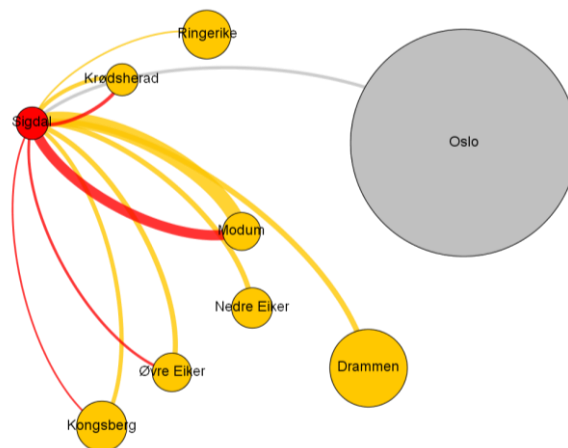

«Forretningsmessige tjenester» omfatter finansiering og forsikring, teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, dvs. næringskoder 64-82. Sysselsatte som ikke er fordelt på næringene i figuren (uoppgitt) er utelatt. Kilde: SSB

Pendlingen på tvers av kommunegrensene er betydelig, men mindre enn for de mer sentrale kommunene. For eksempel i Drammen og Lier ligger inn og utpendling på over 45 prosent.

Den største pendlingsstrømmen er mellom Sigdal og Modum, men det er også betydelig pendling til Krødsherad, Øvre Eiker og Kongsberg. Enkelte pendler også fra Sigdal til Nedre Eiker, Drammen og Oslo, men få pendler andre veien.

Figur 2.13 Pendling Sigdal

Note: Figuren viser alle pendlingsstrømmer med minst 20 personer i 2017. Fargene på koblingene angir destinasjon for pendlingen (arbeidssted), røde koblinger er innpendling til Sigdal. Størrelsen på nodene er justert i forhold til omfanget av arbeidsplasser (sysselsetting etter arbeidssted). Oslo er dog nedskalert, men fortsatt dominerende. Kilde: SSB, Samfunnsøkonomisk analyse

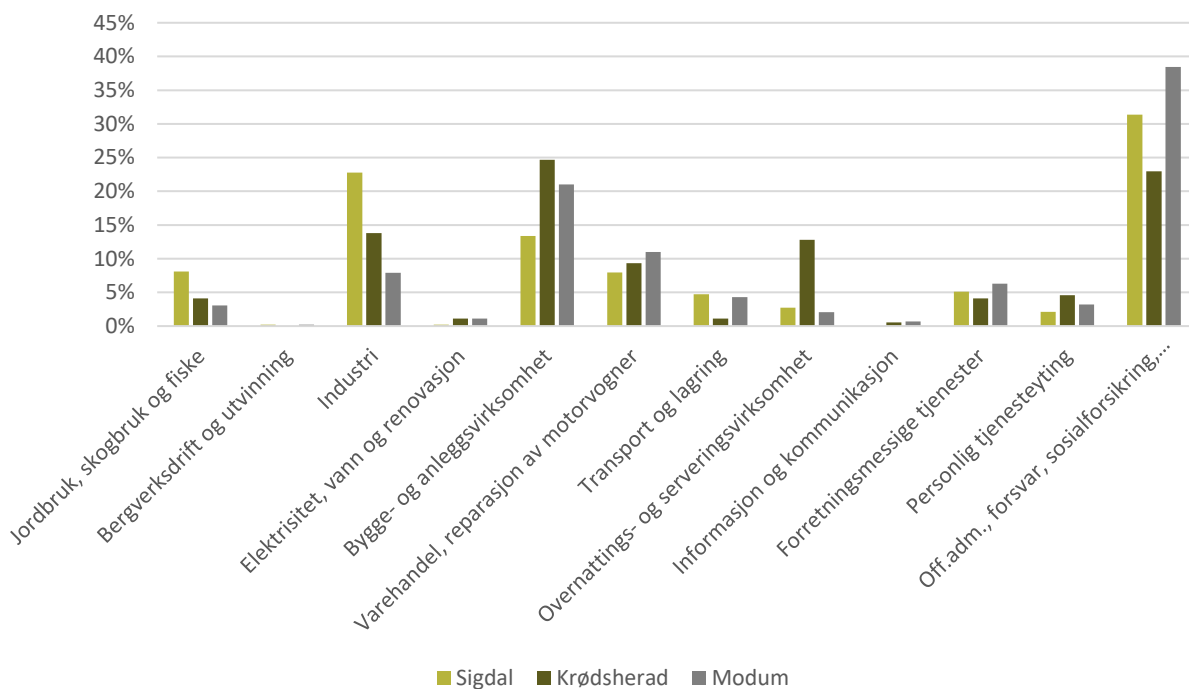
Pendling er ofte en konsekvens av kompetansemessige og næringsmessige forskjeller mellom regioner. Andel sysselsatte i forskjellige næringer i Sigdal, Krødsherad og Modum anskueliggjør at det er fellestrekk, men også ulikheter i det lokale næringslivet.

Alle tre kommuner har betydelig aktivitet innen bygg og anlegg. Sysselsettingsandelen i Krødsherad og Modum er faktisk høyere enn Sigdal, med hhv. 24,6 og 21,0 prosent av alle sysselsatte etter arbeidssted, jf. Figur 2.14. Flest arbeidsplasser er det i Modum som er den desidert største kommunen (målt i befolkning og antall sysselsatte). I Modum var det i alt 1 171 sysselsatte innen denne næringen i 2017, mens for Sigdal og Krødsherad lå antall sysselsatte på hhv. 207 og 267. Våre intervjuer tyder på at aktører i Krødsherad, men muligens også Modum leverer tjenester knyttet til hyttebygging i Sigdal.

Alle kommunene har mange industriarbeidsplasser, men industrien er relativt sett viktigere for Sigdal enn for de to andre kommunene. Krødsherad har en langt høyere andel sysselsatte innen servering og overnatting, særlig drevet av Norefjell Ski og Spa.

Modum har en høyere andel sysselsatte innen varehandel (og helse og omsorg). Åmot/Geithus og Vikersund framstår som viktige handelssentra for hele Midtfylket jf. Figur 2.1. Alle tre kommuner har relativt få ansatte innen forretningsmessige tjenester med om lag halvparten av nivået for Norge unntatt Oslo.

Figur 2.14 Sysselsatte i Sigdal, Modum og Krødsherad. 2017. Fordelt på næringer.

Forretningsmessige tjenester» omfatter finansiering og forsikring, teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, dvs. næringskoder 64-82. Sysselsatte som ikke er fordelt på næringene i figuren (uoppgitt) er utelatt.

Kilde: SSB

2.5 Lav sysselsetting innen service- og tjenestebaserte næringer

Som nevnt har Sigdal kommune relativt få sysselsatte innen ulike personrettede tjenester. Tilsvarende gjelder for forretningsmessig tjenester. At sysselsettingen innen disse næringene er relativt lav i Sigdal følger dels av kommunes næringsmessige styrkepunkter i andre næringer. Relativt mange sysselsatte innen noen næringer, gir naturligvis relativt få sysselsatte i andre næringer.

Normalt vil det være en tett sammenheng mellom antallet mennesker som bor i en kommune (befolkningen) og sysselsatte innen personrettede tjenester som for eksempel varehandel, servering mv.

Antall sysselsatte i Sigdal innen Butikkhandel med bredt vareutvalg per innbygger (næringskode 47.1) ligger i Sigdal på nivå med andre kommuner og regioner. Det store antallet hytter indikerer imidlertid at kommunen potensielt har en større kundemasse enn egne innbyggere og at sysselsettingen innen varehandel burde vært høyere enn gjennomsnittet dersom kommunen evner å ta ut det kommersielle potensialet fra hyttebrukerne.

Figur 2.15 viser sammenhengen mellom antall sysselsatte innen butikker med bredt vareutvalg (typisk dagligvarebutikker) per innbygger i kommunen og antall hytter per innbygger i kommunen.

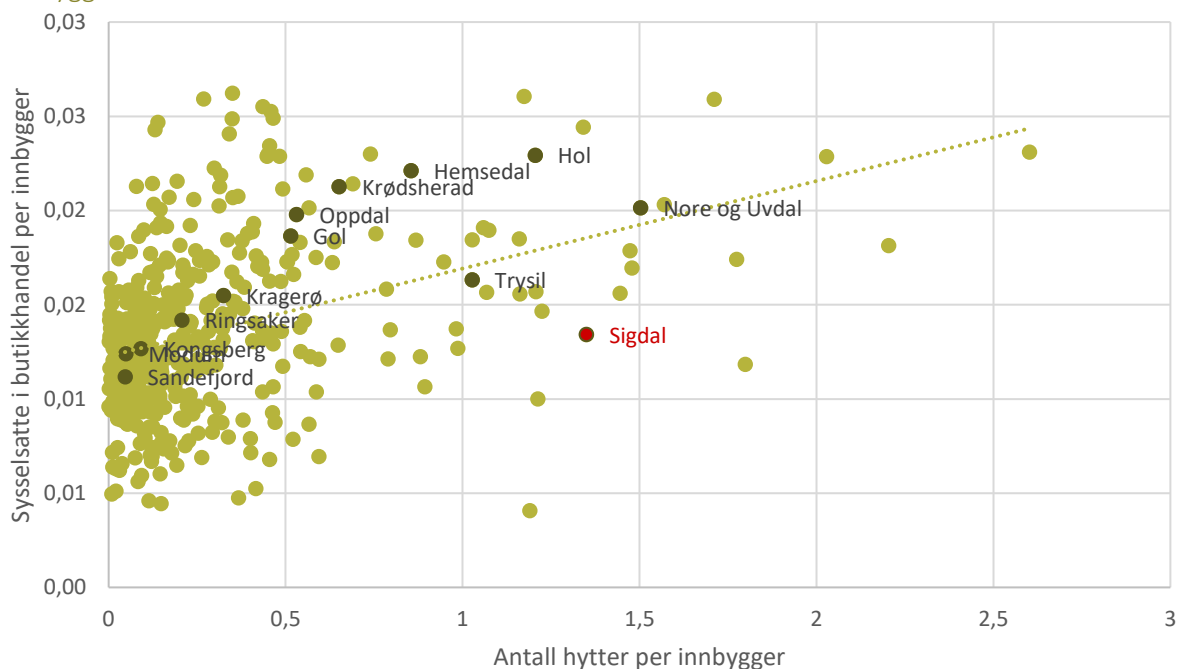
Selv om også andre faktorer har betydning for antall sysselsatte i varehandelen (eksempelvis transportforbindelser, dagsbesøkende, utvalg mv) indikerer figuren at Sigdal har betydelig lavere sysselsetting i butikkhandel med bredt vareutvalg enn andre hytte- og reiselivskommuner når antall hytter og befolkningsstørrelse er hensyntatt. Tilsvarende gjelder for restaurantvirksomhet.

Når vi sammenligner med andre hyttekommuner⁶ indikerer en enkel lineær regresjonsanalyse at omsetningen i varehandelen per innbygger i Sigdal er om lag halvparten av det man skulle forvente, gitt befolkningsstørrelse og antall hytter i kommunen.⁷

⁶ En kommune er definert som en hyttekommune dersom det er 125 hytter eller flere per 1000 innbygger.

⁷ Vi har gjort en enkel lineær regresjon med omsetningen i varehandel per innbygger som effektvariabel og antall innbyggere og antall hytter som forklaringsvariabler. I regresjonsanalysen er utvalget begrenset til hyttekommuner med mellom 500 og 10 000 innbyggere.

Figur 2.15 Korrelasjon sysselsatte innen butikkhandel med bredt vareutvalg per innbygger og antall hytter per innbygger.

Kilde: SSB

Da vi kan anta at bosatte og besøkende i Sigdal har behov for denne typen varer og tjenester på linje med innbyggere og besøkende andre steder, indikerer tallene at de som bor og/eller de som besøker kommunen kjøper et bredt spekter av daglige varer og tjenester fra aktører utenfor kommunen.

Handelslekkasjen blant hytteturistene kan trolig delvis forklares at hyttebrukere velger korteste vei til og fra hytta. Eksempelvis ved at hyttebrukere fra Oslo kjører om Noresund på vei til Djupsjøen eller om Flå på vei til Haglebu. Den relativt korte reiseveien til større befolkningssentra i Drammens- og Osloregionen gjør det mulig for turistene å handle på eget hjemsted før avreise (uten at maten tar skade).

Sigdal er en stor kommune med spredt bosetting. Bil er trolig et sentralt transportmiddel i Sigdal som i andre deler av landet⁸, noe som gjør det relativt enkelt også for fastboende å handle i nabokommunene om tilbudet der er marginalt bedre. Eksempelvis ved at bosatte i Nerstad kan handle i Åmot/Geithus. Omfattende pendling på tvers av kommunegrensene legger også til rette for innkjøp i forbindelse med reiser til og fra arbeid.

Trolig er det også et spørsmål om attraktivitet (sortiment, åpningstider, parkeringsmuligheter, pris, mangfold mv) og en konsekvens av mangelen på etablerte tettsteder og handelssentra i kommunen.

⁸ Den siste nasjonale reisevaneundersøkelsen viser at om lag 75 prosent av alle daglige reiser til og fra arbeid utenfor byene skjer med bil (TØI, 2014)

Sigdal er også en kommune med lav arbeidsledighet, og en mulig forklaring på den lave sysselsettingen i disse næringene kan være at Sigdal i liten grad har arbeidskraft som kan eller ønsker å jobbe i disse næringene eller at det er mer attraktivt å jobbe i andre næringer. Pendlerdataene omtalt i forrige avsnitt indikerer imidlertid at mange som bor i Sigdal jobber innen personrettet og forretningsrettet tjenesteyting i andre kommuner.

2.6 Få tradisjonelle reiselivsvirksomheter

Eggedal er de en av tre sentrale portene til Norefjell, i tillegg til Noresund (i Krødsherad) og Høgevarde hytteområde (i Flå). Norefjell er et av Sør-Norges høyeste fjellplatåer, med Gråfjell (1 466 moh) og Høgevarde (1 459 moh) som høyeste punkt. Norefjells konkurransefortrinn er særlig knyttet til den tette lokaliseringen nær store befolkningskonstruksjoner, et attraktivt høyfjellsterreng og et alpinanlegg med en etablert posisjon nasjonalt og i Skandinavia (Mirmir, 2017). Særlig det første må antas å være svært viktig gitt den sterke befolkningsutviklingen i Oslo-regionen og at det for disse er lengre reisevei til andre vinterdestinasjoner som Trysil, Hemsedal og Geilo.

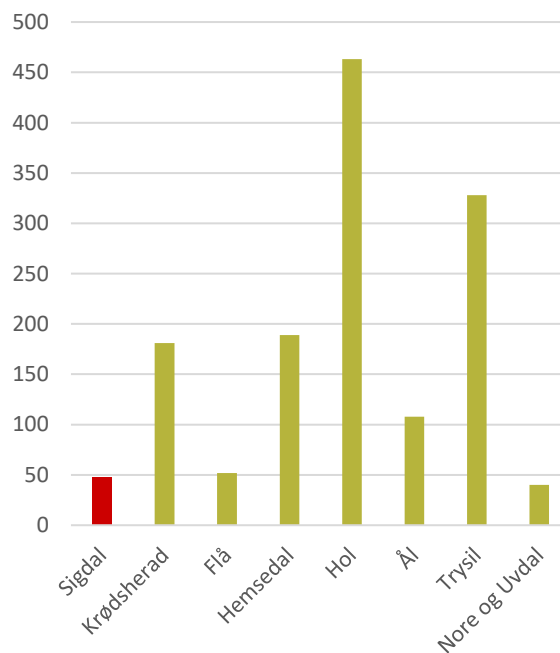
Sigdal har også stolte tradisjoner knyttet til kulturlandskap og kulturhistorie, og Eggedal er en innfallsport til Trillemarka naturreservat (som ligger i kommunene Sigdal, Rollag og Nore og Uvdal).

Tross komparative fortrinn innen reiseliv har Sigdal kommunen ikke mange virksomheter innen overnatting og servering. Den relative andelen sysselsatte innen overnatting og servering ligger under den i Buskerud og Norge unntatt Oslo (jf. Figur 2.11).

⁹ Antall sysselsatte er basert på antall som har virksomheter innen disse næringene som sin hovedarbeidsgiver. Antall sysselsatte gjennom året kan

Virksomhetene innen overnatting og servering sysselsatte i alt 42 mennesker i 2017⁹. Dersom vi også legger til virksomheter som leverer andre destinasjonsbaserte tjenester som museer, reisebyråer mv. er antall sysselsatte i reiselivsnæringen 48, jf. Figur 2.16. De største virksomhetene målt i antall ansatte i Sigdal er Eggedal Borgerstue, Haglebu fjellstue og ferisenter og Sigdalsmølla.

Figur 2.16 Sysselsatte innen destinasjonsbaserte reiselivs- og opplevelsesnæring

Reiselivsnæringen er definert i tråd med en nylig gjennomført rapport om kompetansebehovet i Buskerud (Tofteng, Steen, Wiggen, & Røtnes, 2018). Reiselivsnæringen dekker tradisjonelle reiselivsnæringer (hoteller, campingplasser, samt restauranter, barer, reisebyråer mv) samt opplevelsesnæringer med utgangspunkt i destinasjonsbaserte opplevelser (museer, fornyelsesparker, utleie av sportsutstyr mv), samt transport i form av taubaner og skiheiser. Annen transport (eksempelvis drosje, tog, rutebil) er utelatt fordi dette først og fremst brukes av lokal befolkning eller gjennomreisende. Kilde: SSB

øke som følge av sesongarbeid eller andre former for ekstraarbeid. Underreporteringen som følge av målemetode gjelder for alle kommuner.

Antall sysselsatte innen reiselivsnæringen i Sigdal er om lag en tredjedel av sysselsettingen i tilsvarende næringer i Krødsherad. Norefjell ski og spa (på Bøseter) er den desidert største arbeidsgiveren innen denne næringen i Krødsherad. Men heller ikke Krødsherad kommune har spesielt mange sysselsatte i reiselivsnæringene sammenlignet med reiselivskommuner som Hol, Hemsedal og Trysil.

Det at Sigdal har få reiselivsvirksomheter har direkte betydning for antall arbeidsplasser i kommunen, men også indirekte ved at det er få virksomheter som har kontinuerlig oppmerksomhet på utvikling av reiselivsprodukter, markedsføring av destinasjonene i kommunen og investering i og vedlikehold av reiselivsinfrastruktur som både tilreisende og lokalbefolkningen kan ha nytte av (Mirmir, 2017; ÅK, 2017; Informanter, 2018).

3 Basisscenarioet tilsier en nedgang i befolkning og sysselsetting

I dette kapittelet estimeres framtidig befolknings- og sysselsetting i Sigdal gitt en videreføring av dagens situasjon. Framskrivning av folketall og sysselsetting i basisscenarioet er basert på offisielle befolkningsframskrivninger, men justeres dersom allerede planlagte tiltak kan forventes å påvirke befolkningsframskrivingene i negativ eller positiv retning.

3.1 Offisielle befolkningsframskrivninger tilsier et fall i folketall

De siste tiårene har folketallet i Norge hatt kraftig vekst, på grunn av både høy nettoinnvandring og relativt høy fruktbarhet, samt få personer i eldre der det er vanlig å dø. Befolkningsveksten var på sitt høyeste i 2011 og 2012, men har siden sunket kraftig.

SSB publiserer annethvert år befolkningsframskrivninger. De nyeste befolkningsframskrivingene ble lagt fram i juni 2018. De nasjonale framskrivingene til SSB viser 15 ulike scenarier for utviklingen i befolkningen fram til år 2100. Framskrivningene på kommune og bydelsnivå viser ni ulike scenarier for utviklingen i befolkningen fram til år 2040.

I befolkningsframskrivingenes mellomalternativ (MMMM) flater befolkningsveksten ut de neste ti årene før den synker videre. Det er likevel positiv befolkningsvekst gjennom hele dette århundret i hovedalternativet.

Framskrivningene baserer seg på avanserte befolkningsmodeller som blant annet tar hensyn til forventet levealder, fruktbarhet og innvandring, samt den økonomiske utviklingen i Norge og våre naboland, inklusive viktige utvandringsland til Norge.¹⁰

¹⁰ For hver av hovednæringene har vi benyttet samme forholdstall for sysselsatte og årsverk som for Norge som helhet.

Mange av faktorene som påvirker befolkningsutviklingen er kjent, men det er også usikkerhetsmomenter. Usikkerheten øker jo lenger fram i tid vi ser og jo mindre grupper vi framskriver.

Framtidig befolkningsutvikling følger av fødselsrater, levealder og innvandring. Det er særlig knyttet stor usikkerhet til hvor stor nettoinnvandringen framover blir. Innvandringen til Norge er dels en funksjon av arbeidsinnvandring og dels flyktninger. Arbeidsinnvandring er igjen en funksjon av utvikling i relative inntekter mellom land. Det er ikke opplagt at Norge framover vil ha en inntektsutvikling som er høyere enn andre lands. Det kan tenkes at utviklingen blir svakere, som følge av mindre «drahjelp» fra petroleumssektoren og sterkere økonomisk utvikling i land som tradisjonelt har avgitt arbeidskraft til Norge. I så fall kan arbeidsinnvandringen bli lavere. Det vil naturlig nok være stor usikkerhet knyttet til antall flyktninger som er en funksjon av krig, klimaforandringer og andre humanitære katastrofer, samt nasjonal og internasjonal asylpolitikk.

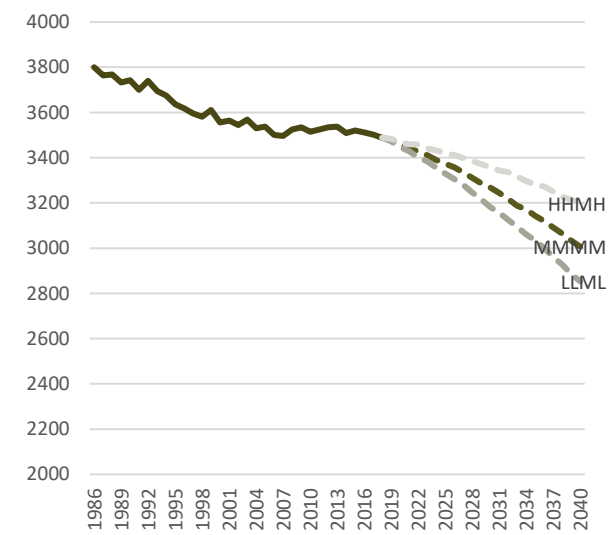
Det er også usikkerhet knyttet til fødselsratene framover. Etter å ha ligget relativt stabilt på omkring 2 i mange år, har fruktbarheten blant norske kvinner falt de siste årene. Framtidig fødselsrate har stor betydning for befolkningsveksten framover.

For mellomalternativet (MMMM) vil Sigdal ha en befolkning på 3 007 i 2040, noe som gir en årlig vekstrate på -0,6 prosent per år. Under samme forutsetning er det ventet at Buskerud vil vokse med om lag 0,7 prosent per, mens Norge (både med og uten Oslo) vil vokse med om lag 0,6 prosent). Til sammenligning er ambisjonen i Sigdal kommunes samsfunnsplan en befolkningsvekst på 1,5 prosent (fram mot 2030).

¹¹ Jf. SSBs <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/befolkningsframskrivingene-2018>

Figur 3.1 viser forventet befolkningsutvikling for Sigdal fram mot 2040 i tre utviklingsbaner; mellomalternativet (MMMM), høyvekstalternativet (MMHM)¹², samt et alternativ med lav fruktbarhet, levealder og lav nettoinnvandring (LLML).¹³ I alle tre scenarioene faller folketallet i Sigdal. Nedgangen er større enn de befolkningsframskrivingene som ble lagt fram i 2016.

Figur 3.1 Befolkning og befolkningsframskriving for Sigdal mot 2040 i tusen personer

Kilde: SSB

3.2 Tyngdepunkter innen næringer med produktivtetsvekst og færre sysselsatte

Framskrivningene til SSB er basert på historiske trender og samtidig forventninger til framtiden – begge deler preges av nasjonale og internasjonale drivkrefter. For en kommune som Sigdal er det mange drivkrefter som tilsier en bevegelse i retning av en befolkningsnedgang i tråd med framskrivningene.

Sigdal har en **næringsmiks** med stort innslag av næringer med betydelig vekst i produktivitet, men fall i sysselsetting. Som omtalt innledningsvis er industri, bygg og anlegg og landbruket viktig tyngdepunkter Sigdal. Mange av arbeidsplassene i kommunen er innenfor disse tre næringene, samtidig som mange av de som bor i kommunen er sysselsatt i disse næringene (som også er viktige for næringslivet i kommunene omkring).

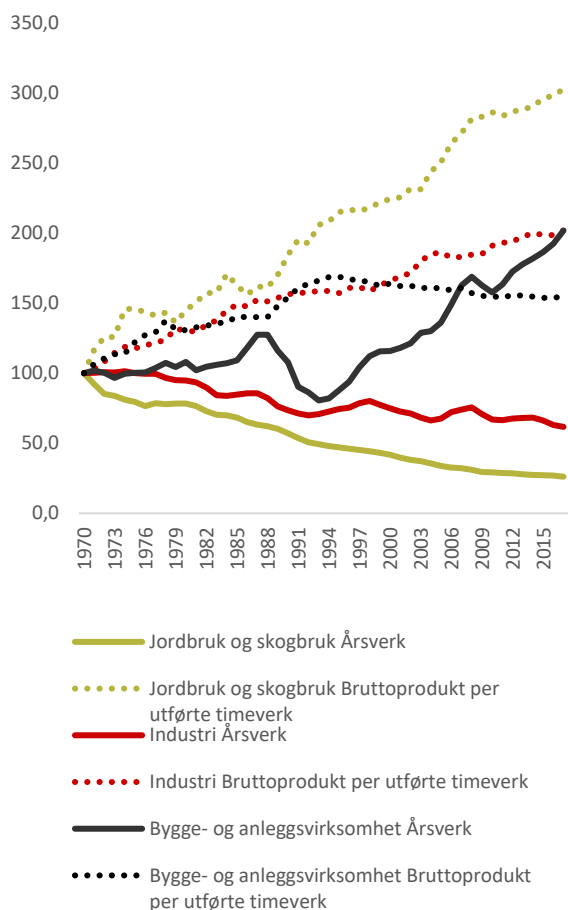
Både industrien og landbruket har de senere årene gjennomgått betydelig produktivtetsutvikling, som har gitt økt produksjon, men også reduksjon i sysselsettingen. I alle deler av landet er det derfor en tendens til at industrisysselsettingen faller, selv om verdiskapingen øker, jf. Figur 3.2.

Det er som regel kun ved etablering av helt nye anlegg at en region opplever økning i industrisysselsettingen, noe som skjer sjelden.

¹² Høy nasjonal vekst: Høy fruktbarhet, høy levealder, middels innenlandsk flytting og høy innvandring.

¹³ Lav nasjonal vekst: Lav fruktbarhet, lav levealder, middels innenlandsk flytting og lav innvandring.

Figur 3.2 Årsverk og produktivitet per årsverk innen utvalgte næringer. Indeks 1970=100.

Kilde: SSB

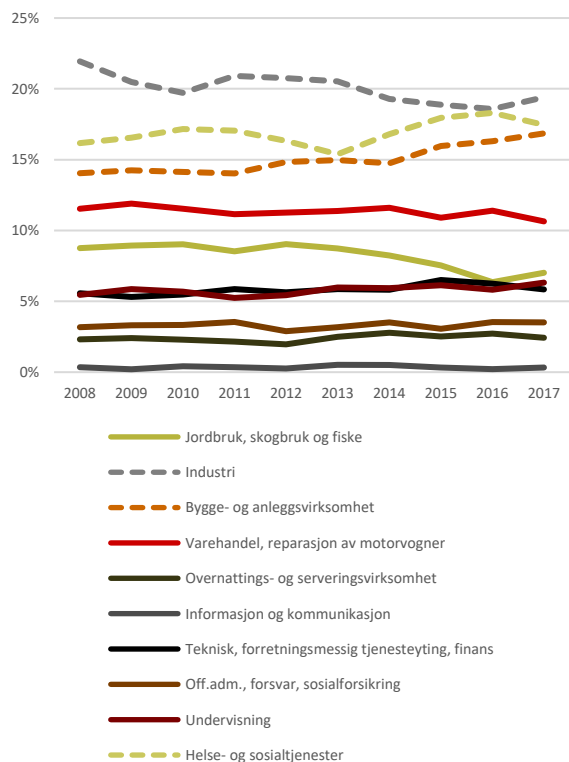
Bygg og anlegg er som nevnt også en viktig næring for Sigdal. Næringsaktiviteten er først og fremst drevet av bygging av private boliger og hytter lokalt, selv om relaterte aktører også leverer til et nasjonalt marked. På nasjonal basis har det vært en sterk vekst i antall sysselsatte, uten tilsvarende vekst i produktivitet. En forklaring kan være tilgangen på relativt billig arbeidskraft, og med det reduserte insentiver til å investere i produktivetsfremmende teknologi og innovasjoner. Særlig er det store forventninger knyttet til at økt bruk av 3D-printing, digitale planleggingsverktøy og modulbygging kan gi økt produktivitet i næringen framover.

Sigdal har flere virksomheter som leverer modul- og elementløsninger basert på trevirke, eksempelvis Sigdal element (leverandør av elementer til hus, hytter, garasjer og leiligheter) og Trehus element (som blant annet leverer elementer til Blink Hus og Blink Hytta). Deres og andre lokale aktørers konkurranseevne framover vil ha stor betydning for framtidig sysselsetting.

For Sigdal sin del henger utviklingen i næringen som omtalt også sammen med omfanget av bolig og hyttebygging lokalt og regionalt. Utfra dagens byggetakt og regulerte hyttetomter i kommunen er det forventet at hyttebyggeaktiviteten kan fortsette i 30-40 år til (Sigdal kommune, 2017). Men ikke bare tilgjengeligheten av tomter til hytte og boligbygging vil være avgjørende for næringsutviklingen framover. De lokale tilbyderne må også være konkurransedyktige i markedet og levere de løsninger som kundene både lokalt og nasjonalt etterspør.

Motsatt har Sigdal få arbeidsplasser og sysselsatte innen personrettede tjenester og forretningsmessig tjenesteteyting, som er blant næringene som vokser raskest i sysselsetting på nasjonal basis.

Figur 3.3 Sysselsetting Sigdal fordelt på næringer.

Kilde: SSB

3.3 Sterk sammenheng mellom befolkning og sysselsetting

Framskrivningene til SSB modellerer kun befolkning, ikke sysselsetting. Det er imidlertid en tett sammenheng mellom framtidig bosetting og framtidig sysselsetting innenfor en kommune eller region.

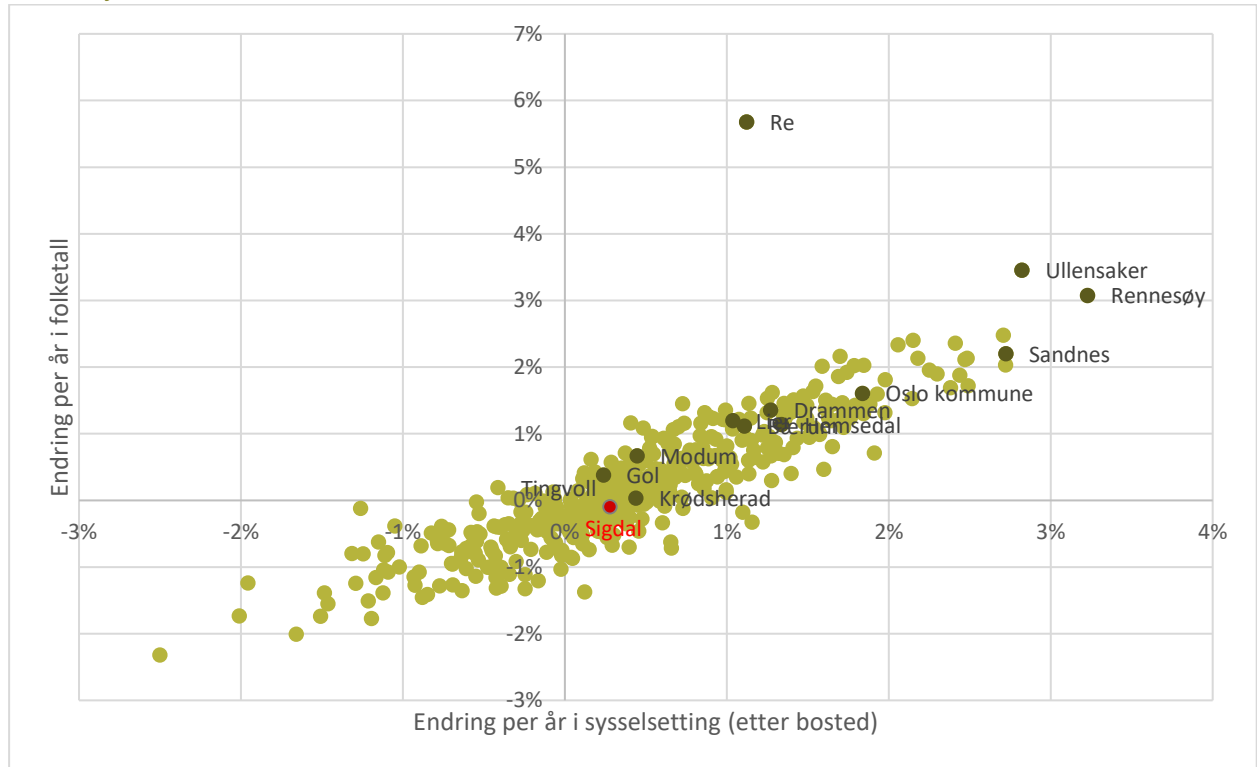
Selv om det finnes kommuner som vokser befolkningsmessig uten tilsvarende vekst i sysselsetting (eksempelvis forstadskommuner som Re, Rennesøy og Ullensaker) viser historiske data på tvers av alle landets kommuner at kommuner med befolkningsvekst også har sysselsettingsvekst. Tilsvarende har kommuner med befolkningsnedgang en nedgang i sysselsetting, jf. Figur 3.4.

Korrelasjonsanalysen basert på årlig endring i folketall og årlig endring i sysselsetting (etter bosted) viser at 88 prosent av endringen i bosetting kan forklares med endring i sysselsetting (og vice versa).

Slike korrelasjonsundersøkelser avklarer ikke i seg selv hva som er den kausale sammenhengen mellom sysselsetting og befolkning. Hvorvidt jobbene følger menneskene eller menneskene følger jobber har vært gjenstand for betydelig forskning både nasjonalt og internasjonalt. Samvariasjonen mellom sysselsettings- og befolkningsutvikling er det imidlertid liten grunn til å tvile på.

Sammenhengen tydeliggjør likevel at siden Sigdal ikke er en typisk forstadskommune så må kommunen være attraktivt både for befolkning og næringsliv for å holde folketallet oppe. Faller sysselsettingen er det all grunn til å regne med at folketallet også vil falle.

Figur 3.4 Korrelasjon mellom befolkningsvekst (X-akse) og sysselsetting etter bosted (y-akse) 2000-2014. Korrelasjon: 0.88

Kilde: SSB

3.4 Også andre endringskrefter drar i retning av befolkningsnedgang

Bosettingsmønsteret forsterkes av andre endringskrefter, herunder alderssammensetningen og sentralisering, samt digitalisering og automatisering.

Parallelt med befolkningsveksten, **sentraliseres** befolkningen. Det er ikke noe nytt fenomen og på ingen måte særskilt for Norge. Mange drivkrefter drar i retning av økt sentraliseringen også framover. Tilgang på arbeid og utdanning er viktige årsaker til at folk flytter på seg. De store høyskolene og universitetene ligger i og rundt de største byene. Utdanningsnivået har økt betydelig over mange år og utviklingen har ført til at stadig flere unge flytter til storbyområder for å få seg utdanning. Mange blir boende i byene etter endt utdanning.

Også preferanser for kultur og nærhet til attraktive sosiokulturelle miljøer trekkes fram som sentrale årsaker til at folk flytter til byene.

Mange virksomheter finner det også mest rasjonelt å lokalisere seg i byene. I sentrale strøk er det større arbeidsmarked, noe som betyr at det er lettere å finne riktige arbeidstakere. Tilgangen til arbeidstakere forsterkes av at byene har best tilgang på effektiv transport fra områdene rundt. Effektivisering og det reduserte transportbehovet som følger av tettere bosetting, forsterker byenes attraksjon som bosted (Rønnes, Jordell, Bjøru, & Kvil, 2016).

Oslo-regionen, men også andre storbyregioner i Norge vokser. Den sterke veksten i Oslo har også ført til en befolknings- og sysselsettingsvekst i nærliggende kommuner, særlig i Akershus, men også i

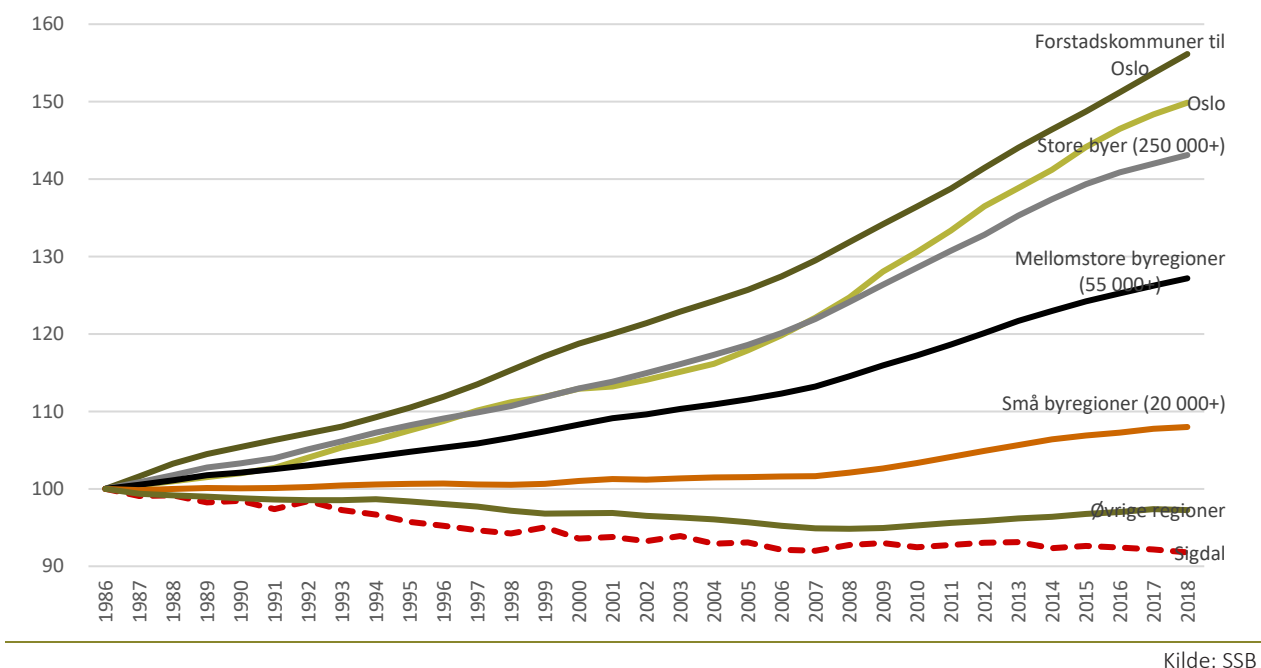
Drammensregionen og Vestviken. Veksten har vært langt lavere eller negativ, som for Sigdal, i mindre sentrale kommuner og regioner.

Det er også flere grunner til at ikke alle bor i byer eller alle virksomheter er lokalisert i eller nær byer. Byer innebærer trengsel og økte priser på areal og innsatsfaktorer. Gjennom historien har byene løst ulike trengselsproblemer etter hvert som de har oppstått (om enn etter betydelig tid med problemer). Et klassisk eksempel er utbygging av kloakksystemer, som mange byer den dag i dag har problemer med. Et annet eksempel er utvikling av kollektivtrafikk, som har blitt helt avgjørende for effektiv persontransport i større byer.

Uansett innebærer tilstrømming til byer – spesielt byer i vekst – prisøkning på arealer. For virksomheter som ikke trenger nærhet til andre vil det da være en fordel å lokalisere virksomheten utenfor byene. Ansattes behov for å redusere transporttid til arbeid, har igjen gitt opphav til fortetting (av mennesker og tjenestevirksomheter) rundt slike virksomheter i mindre tettsteder.

Det samme gjelder virksomheter som er intensive i bruk av naturbestemte innsatsfaktorer fra landbruk, hav, skog, fjell eller energi (som vannkraft). Slike virksomheter – og menneskene som jobber der, vil bosette seg der tilgangen til naturressursene er best.

Figur 3.5 Utvikling i innbyggertall for norske økonomiske regioner 1986-2018. Utviklingen er indeksert med 1986 = 100

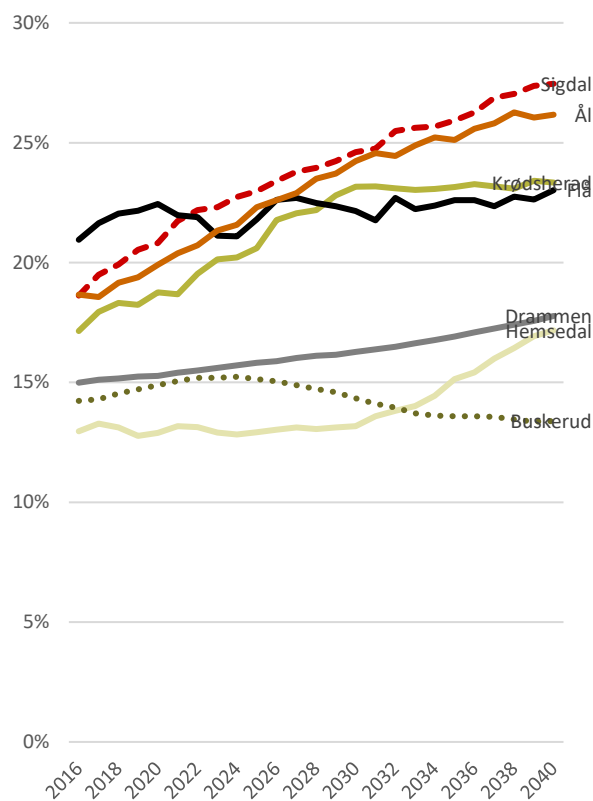

Kilde: SSB

Det er grunn til å tro at sentraliseringen vil fortsette, dette er følgelig også hensyntatt i de offisielle befolkningsframskrivingene. Sentraliseringen er ventet å være særlig stor blant unge voksne. Menn flytter generelt mer enn kvinner, og det er vanligst å flytte før skolealder eller som ung voksen, altså fram til midten av 30-årene (SSB, 2018). Ved at unge fruktbare flytter mot byene blir også barna født sentralt. Våre intervjuer tyder på at dette mønstret også gjelder for Sigdal. Mange unge flytter ut av kommunen i forbindelse med videregående og høyere utdanning. Etter mange år ute av kommunen, kan det være vanskelig å få de unge tilbake. Lite aktivitets-tilbud, tynt arbeidsmarked og lite mangfoldig boligstruktur virker selvforsterkende.

Felles for Sigdal og mange andre kommuner er at de eldre blir igjen, og fører til en sterk **aldring**. På nasjonal basis vokser andelen av befolkningen som er over 67 år fram mot 2025, for deretter å falle. For Sigdal er det ventet at aldringen vil fortsette fram mot 2040. I 2040 vil over 25 prosent av befolkningen være over 67 år. Det at Sigdal vil bestå av flere eldre innebærer at andelen bosatte som er i arbeid og skatteinntektene til kommunen faller.

Figur 3.6 Andel av befolkningen som er 67 år og over. Utvalgte regioner. 2016-2040

Kilde: SSB

Aldringen fører til økt etterspørsel etter arbeidskraft innen omsorgssektoren, men også til at mange personer med ulik fagbakgrunn forsvinner ut av arbeidsmarkedet. Disse må til en viss grad erstattes. I hvilken grad, avhenger blant annet av teknologiutviklingen, men også av konkurranseevne i lokale virksomheter og i hvilken grad eksisterende og nye oppgaver løses lokalt eller andre steder.

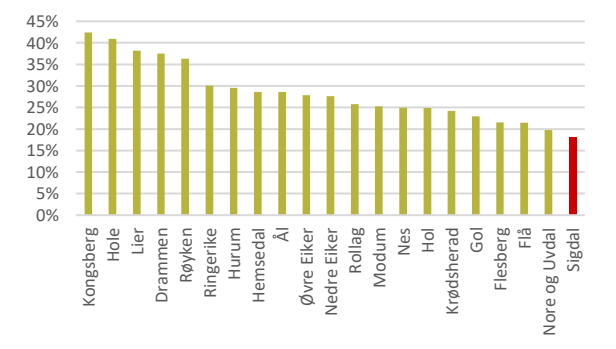
Samtidig som antall eldre er ventet å stige, er det ventet at barnekullene blir mindre. På kort sikt kan pensjonering av lærere, lærenormen, samt andre tiltak for å øke kvaliteten i undervisningssektoren føre til et økt behov lærere, men på sikt er det ventet at etterspørselen etter denne typen kompetanse vil falle noe som følge av relativt lave fødselstall. Tilsvarende vil trolig gjelde for pedagoger, barne-

vernspedagoger o.a. Et fall i denne typen arbeidsplasser tilsier at en kommune som Sigdal har færre arbeidsmuligheter for dem med denne typen utdanning.

De siste tiårene har verden opplevd et stadig økende omfang av **automatisering** av manuelle arbeidsoppgaver og en revolusjonerende utvikling i informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Teknologien har muliggjort digitalisering av varer og tjenester som tidligere var analoge og papirbaserte og økt produktivitet. Sammen med økt internasjonal konkurranse, har automatisering og digitalisering fått stor betydning for mange næringer, herunder også for treindustri og landbruket som er av stor betydning for sysselsettingen i Sigdal.

Digitalisering og automatisering stiller nye krav til kompetanse, samtidig som teknologien erstatter manuell arbeidskraft. Begge deler drar i retning av økt etterspørsel etter kvalifisert arbeidskraft (fagutdanning og eller høyere utdanning) og mindre etterspørsel etter arbeidskraft uten formell utdanning. Trenden er synlig i både nasjonale og regionale sysselsettingsdata. Sigdal er imidlertid en kommune med lav andel mennesker med høyere utdanning, jf. Figur 3.7.

Figur 3.7 Andel av befolkningen som har høyere utdanning (høyskole, universitet el).

Kilde: SSB

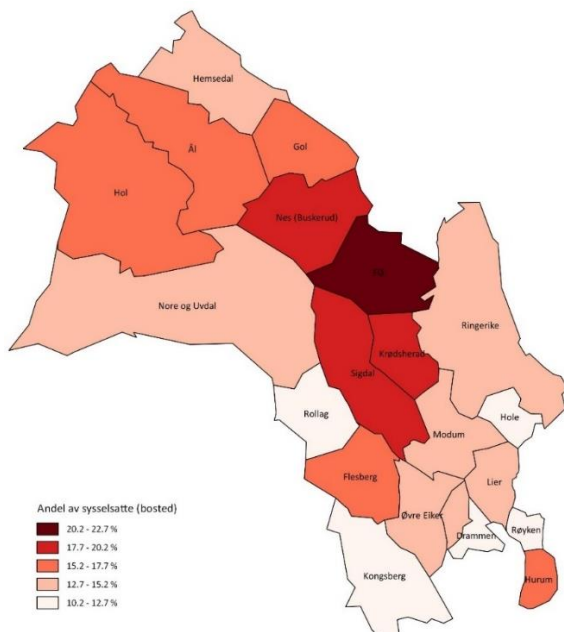
Det er stor enighet om at automatisering og digitaliseringen vil fortsette å påvirke norsk økonomi. Ifølge Frey og Osborne (2017) vil alt som kan standardiseres bli digitalisert, også relativt avanserte oppgaver. Vi ser tegn til at dette skjer og antallet sysselsatte er allerede sterkt redusert i enkelte yrker, for eksempel blant bankfunksjonærer, sekretærer og billettkonduktører.

Ekeland mfl. (2015) har analysert hvordan automatisering og digitalisering vil påvirke ulike yrker i Norge og Finland i tiårene som kommer. Deres studie baserer seg på at arbeidsoppgavene i et yrke består. Ekeland mfl. (2015) finner at en tredjedel av den norske sysselsettingen kan bli påvirket av automatiseringen i løpet av de neste tjue årene. Det er spesielt lavlønns- og lavkompetanseyrker som er utsatt, men forfatterne finner at alle yrker er utsatt til en viss grad.

Skal vi tro beregningene av risiko for automatisering er det tydelig at enkelte deler av landet står overfor relativt store omveltninger. Også mange kommuner i Buskerud er sårbare for endringene som følge av digitalisering, jf. Kart 1. Kartet viser kommuner med høy andel sysselsatte i yrker som har høy sannsynlighet for automatisering (kontoryrker og prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv.).

Særlig i Flå, Nes, Sigdal og Krødsherad jobber en stor andel av de bosatte arbeidstakerne som prosess- og maskinoperatører. Arbeidstakere i denne yrkesgruppen er blant dem med høyest risiko for å bli helt eller delvis erstattet av maskiner i framtiden. Høy risiko for automatisering betyr over 70 pst. sannsynlighet for automatisering. Dersom arbeidsgiverne i regionen ikke lenger etterspør deres kompetanse, kan de berørte kommunene risikere høy arbeidsledighet og/eller ytterligere fraflytting og med det forsterke den pågående sentraliseringen.

Kart 1 Andel sysselsatte i yrker med høy¹⁾ risiko for automatisering, fordelt på kommune²⁾. 2014

- 1) Yrker med høy risiko er definert som yrker med mer enn 70 prosent sannsynlighet for automatisering basert på Ekeland (2014) og Frey og Osborne (2013)
 - 2) Kommuner hvor mer enn en firedel av de sysselsatte (etter bosted) i yrker med høy risiko er framhevet.
- Kilder: Statistisk sentralbyrå, Ekeland mfl. (2015) Frey og Osborne (2013) og Samfunnsøkonomisk analyse.

Det er ikke opplagt at digitalisering og automatisering av arbeidsoppgaver vil gjøre arbeidskraften overflødig. Økt digitalisering og automatisering vil også legge grunnlag for utvikling av nye personrettede og forretningsmessige tjenester. Trenden er imidlertid at denne typen arbeidsplasser lokaliseres i sentrale områder (eller der kompetansenivået i befolkningen er høyt).

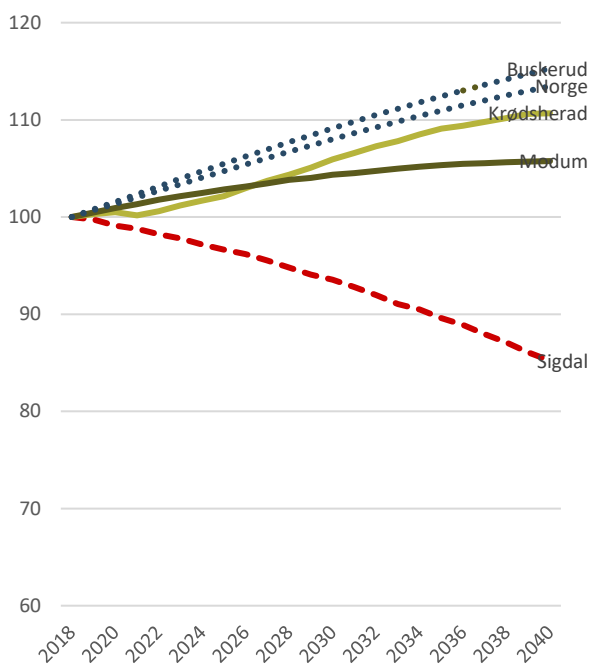
3.5 Ingen planlagte tiltak som tilsier en annen utvikling

De offentlige befolkningsframskrivingene tilsier en befolkningsnedgang for Sigdal framover. Framskrivningene er basert på nasjonale og internasjonale utviklingstrekk. Regionalt er utviklingen i stor grad basert på historisk utvikling, men fordelt slik at totalbefolkningen «går opp». Dette innebærer at befolkningsframskrivingene ikke hensyntar eventuelle lokale forhold som kan ventes å få stor betydning for folketallet.

Gjennomgang av plandokumenter og intervju har ikke avdekket at det er vedtatt tiltak eller planer som tilsier at befolkningsframskrivingene er feildimensjonert.

Det er vedtatt å oppgraderinger i eksisterende skianlegg på Norefjell (i Krødsherad kommune) og økt kapasitet og servicetilbud på campingplassen på Haglebu. Mindre investeringer i produksjonsanlegg og tiltak for å bedre tilgjengelighet og attraktivitet for fastboende og tilreisende (eksempelvis knyttet til sykkelveier, stier og skiløyper) er også planlagt. Gitt dagens konsummønster, konkurransesituasjon og utviklingstakt er det lite som tilsier at disse tiltakene alene eller sammen vil resultere i en ekstraordinær vekst i bosetting og sysselsetting utover det som ligger i de offisielle framskrivingene. Tilsvarende tiltak skjer også i nabokommuner og andre deler av landet. De offisielle befolkningsframskrivingene tyder på en befolkningsvekst som er sterkere i nabokommunene enn den i Sigdal, jf. Figur 3.8,

Figur 3.8 Befolkningsframskrivning. Indeks 2018=100. 2018-2040. MMMM

Kilde: SSB og Samfunnsøkonomisk analyse.

3.6 Fall i sysselsetting er større enn fallet i bosetting

Etter vår vurdering er SSBs befolkningsframskrivninger det best egnede utgangspunkt for basisalternativet.

Som vist i Figur 3.9 vil befolkningen i Sigdal falle fra 3 488 ved inngangen til 2018 til 3 007 personer i 2040 (tilsvarende en nedgang på 481 personer eller 0,6 prosent per år).

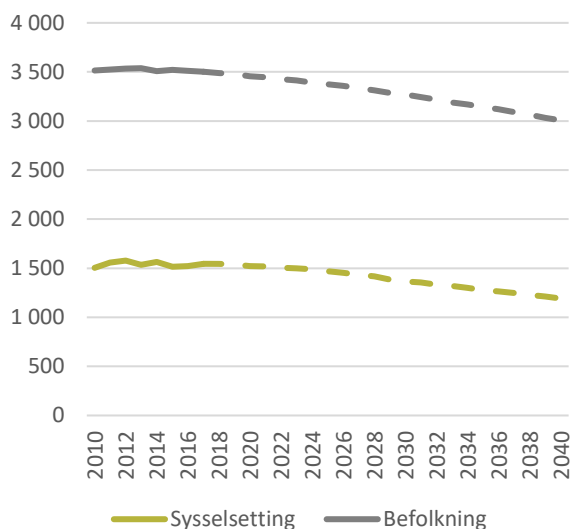
Basert på den sterke sammenhengen mellom befolkning og sysselsetting (jf. Figur 3.4) vil befolkningsnedgangen også innebære en reduksjon i sysselsettingen.

For å framskrive sysselsettingen tar vi utgangspunkt i antall sysselsatte per bosatt i arbeidsfør alder, 15-74 år. I perioden 2008-2017 var det i snitt 0,58 sysselsatte per bosatt i arbeidsfør alder i Sigdal.¹⁴ I beregningene holder vi forholdet mellom antall sysselsatte og bosatte i arbeidsfør alder konstant. Sysselsettingen følger dermed samme utviklingsbane som befolkningsutviklingen for gruppen 15-74 år i SSBs framskrivninger.

I 2017 var det 1 544 sysselsatte med arbeidssted i Sigdal kommune. På bakgrunn av befolkningsframskrivingene og antagelsene om sysselsetting, faller sysselsettingen i basisscenarioet til i underkant av 1 191 sysselsatte i 2040 (tilsvarende en nedgang på 353 sysselsatte eller 1,2 prosent per år). Nedgangen i sysselsetting er lavere i absolutte tall, men sterkere i relativ endring fordi en stadig større andel av innbyggerne Sigdal er ventet å stå utenfor arbeidsmarkedet p.g.a. høy alder. Endringen får stor betydning for skatteinntektene til kommunen.

¹⁴ Dette er forholdet mellom antall bosatte og antall sysselsatte etter arbeidssted. Forholdet innebærer ikke at 58 prosent av de bosatte i arbeidsfør alder var sysselsatte, som følge av både inn- og utpendling av kommunen. Vi legger til grunn uendret pendlingsmønster i våre framskrivninger.

Figur 3.9 Befolknings- og sysselsettingsutvikling i Basisscenarioet. 2010-2040.

Kilde: SSB og Samfunnsøkonomisk analyse.

3.7 Økonomiske og sysselsettingsmessige virkninger av reiseliv i 2040

I basisscenarioet legger vi ikke til grunn en særskilt satsing på et kommersielt reiselivstilbud nord i kommunen. Den store mengden hytter medfører imidlertid at reiselivsrettet virksomhet vil være viktig også i 2040. Vi har beregnet de økonomiske og sysselsettingsmessige virkningene av reiselivsaktiviteten i Sigdal i 2040.

I dette avsnittet vil vi først gjøre rede for forutsetningene som ligger til grunn for beregningene, før vi presenterer resultatene.

3.7.1 Forutsetninger

Den grunnleggende metoden for beregningene er presentert i avsnitt 1.3, for å anslå det økonomiske omfanget av reiselivsaktiviteten i basisscenarioet må vi imidlertid gjøre flere forutsetninger.

Lav kommersiell utnyttelse av reiselivsaktiviteten

Vi legger til grunn en relativt lav lokal kommersiell utnyttelse av reiselivsaktiviteten i kommunen. Andelen lokalt konsum varierer for ulike forbrukskategorier jf. Vedlegg 2. Andelen lokalt konsum er forutsatt å være 100 prosent for kostnader i forbindelse med overnatting, men 35 prosent for transport og 45 for øvrig forbruk (dagligvarer, aktiviteter mv). Justert for forbruket i hver kategori gir dette samlet lokal andel på 41 prosent av totalforbruket, som samsvarer med TØIs analyse fra 2005 (Dybedal, 2005). For kommersielle overnattinger legger vi til grunn en større andel lokalt forbruk (79 prosent samlet sett), jf. Vedlegg 2. Fordi Sigdal har få kommersielle overnattinger har hotellgjestenes konsum relativt liten betydning for samlede ringvirkninger i basisscenarioet.

Hyttebyggingen fortsetter som i dag

I bygge- og anleggssektoren har vi lagt til grunn at hyttebyggingen fortsetter i samme utbyggingstakt som tidligere. De siste årene har det vært bygget i snitt 70 nye hytter i året. Denne antakelsen medfører fortsatt høy aktivitet i bygg- og anleggssektoren gjennom analyseperioden. Vi legger til grunn en byggekostnad på 2 millioner kroner per bygde hytte og at lokale leverandører står for 50 prosent av aktiviteten. Kostnader til tomt er ikke inkludert.

Forutsetningen om fortsatt jevn hyttebygging i kommunen medfører bygging av totalt 1 540 nye hytter fram til 2040. Den totale hyttemengden øker til om lag 6 350 hytter i 2040.

Moderat økning i kommersielle overnattinger

For kommersielle overnattinger legger vi til grunn at disse er omtrent som i 2017, bortsett fra at antall overnattinger ved campingplasser dobles som følge av utvidelse av Haglebu camping.

Totalt gir våre forutsetninger 1,52 millioner overnattinger i 2040. Kommersielle overnattinger står for nesten 93 000, mens overnattinger ved egne hytter står for resten.

Forbruket på tvers av overnattingskategorier varierer ikke bare med overnattingskategori, men også med turistenes nasjonalitet. På bakgrunn av tall fra SSB legger vi til grunn at 90 prosent av de kommersielle overnattingene gjøres av norske turister. For overnatting ved private hytter legger vi til grunn at alle hyttebrukere er norske. Det har tradisjonelt vært få utenlandske hytteeiere i Norge, og på den måten unngår vi unødvendig komplisering av beregningene.

Omsetning fra dagsbesøkende turister

Vi har begrenset informasjon om forbruk og hyppighet av dagsbesøkende i Sigdal i dag. En studie gjort av TØI (Farstad & Dybedal, Økonomiske ringvirkninger av reiseliv i Buskerud i 2010, 2011) anslår imidlertid at dagsbesøkende i Sigdal i 2010 stod for et totalt forbruk i overkant av 5 millioner 2018-kroner. Vi legger til grunn samme omsetning fra dagsbesøkende i analysen av basisscenarioet.

3.7.2 Økonomiske og sysselsettingsmessige virkninger av hytte- og reiseliv

Basert på metoden i avsnitt 1.3 og forutsetningene som legges til grunn for basisscenarioet anslår vi at reiselivsrettet aktivitet i 2040 omsetter for 248,6 millioner 2018-kroner.

Det store antallet overnattinger ved private hytter står for størsteparten av omsetningen, med om lag

132,5 millioner 2018-kroner. Kommersielle overnattinger står for om lag 40,1 millioner 2018-kroner. Hyttebygging bidrar med lokal omsetning på 70 millioner 2018-kroner årlig. På bakgrunn av samlet omsetning anslår vi samlet sysselsetting som følge av omsetningen av reiselivsrelaterte varer og tjenester i Sigdal i 2040 til 230 personer.¹⁵

¹⁵ For å kontrollere resultatene har vi gjort den samme beregningen for 2017. Vi finner da at reiselivsrelatert omsetning utgjorde om lag 155 mil-

ljoner 2018-kroner og sysselsatte 207 personer direkte eller indirekte i Sigdal. Dette utgjorde 13,4 prosent av de sysselsatte, en andel i tråd med tidligere analyser gjort av TØI (Farstad & Dybedal, 2011).

4 En forsterket utvikling i reiseliv gir muligheter for vekst

I dette kapittelet estimeres folketall og sysselsettingseffekter gitt en større satsing på reiseliv. Utviklingsscenarioet representerer samme videreføring som basisscenarioet (kapittel 3), men med økte investeringer i reiselivsinfrastruktur som vil gi flere besøkende og en økende kommersiell utnyttelse av besøkende fra dagens lave nivå.

Beregningene av virkningene er gjennomført som en ringvirkingsanalyse med utgangspunkt i en spesialtilpasset versjon av SØAs ringvirkingsmodell (jf. Avsnitt 1.3). Sentrale forutsetninger presenteres løpende.

4.1 Utvikling av et kommersielt og mangfoldig reiselivstilbud

Sigdal er en av landets største hyttekommuner, og en viktig innfallspor til høyfjellet Norefjell og naturreservatet Trillemarka. I Sigdal er dagens reiseliv basert på naturbaserte opplevelser (særlig langrenn og barmark). Naturopplevelsene i seg selv er gratis og tilbudet av kommersielle reiselivsrelaterte aktiviteter er lite. Kommunen har derfor få arbeidsplasser innen tradisjonelt reiseliv, samtidig som antall sysselsatte innen personrettede tjenester som varehandel og servering er lavt tatt folketall og antall hytter i betraktning.

Nærheten til befolkningstette områder på Østlandet og internasjonale transportforbindelser gir gode forutsetninger for større aktivitet innen destinasjonsbasert reiseliv. Intervju gjennomført i forbindelse med dette prosjektet, samt mulighetsstudier¹⁶ og tidligere innspill¹⁷ avdekker et stort potensial for en større satsing på reiselivet og det synes å være bred enighet om at en slik satsing kan gi flere besøkende og

med det flere arbeidsplasser og bosatte til kommunen.

Forslagene omfatter investeringer i fysisk infrastruktur for reiseliv (bedre veier, skiløyper, heiser, sykkelveier, stier mv) og overnattingsfasiliteter (hoteller, hytter, leiligheter), samt for flere og bedre tjenester og aktiviteter for tilreisende og lokalbefolkningen (alpinbakker, gondolbaner, guider, spisesteder, kulturarrangementer, klatreparker, museer, svømmehaller mv).

Innspillene er ikke direkte i konflikt med hverandre, selv om det er mindre uoverensstemmelser når det gjelder omfang, type infrastruktur, beliggenhet mv.

I utviklingsscenarioet antar vi investeringer i reiselivsinfrastruktur som resulterer i flere tilreisende, både overnattende turister og dagsbesøkende. Attraktiviteten antas å henge tett sammen med utvikling av lokale aktivitets- og servicetilbud. I tillegg antar vi at det økte tilbudet kan øke det lokale forbruket blant brukerne av tradisjonelle hytter (jf. Avsnitt 2.5). Spesielt viktig for effekten er tiltak som gir en økning i kommersielle overnattinger (i hotell eller utleiehytter).

I utviklingsscenarioet legger vi til grunn at reiselivet kommersialiseres i større grad enn i dag. Hoteller, gondolbane og alpinbakker er eksempler på aktiviteter med stort kommersielt potensial. Denne typen tiltak kan betjene mange tilreisende samtidig, innebærer relativt store transaksjoner og gir mange arbeidsplasser i vedlikehold og drift. Slike aktiviteter gir også grunnlag for en rekke tilknyttede aktiviteter eksempelvis serveringsteder, sportsbutikker, suvenirbutikker, skiopplæring, guiding, overnatting, sykkelutleie mv. Et alpinanlegg vil i hovedsak gi aktivitet

¹⁶ eksempelvis (ÅK, 2017; Mirmir, 2017; DRMA, 2018)

¹⁷ Eksempelvis (Norefjell Utvikling, 2014; Grunneiere, 2014)

på vinteren, men infrastrukturen kan også nyttiggjøres sommerstid til for eksempel terrengsykling. En gondolbane vil være en attraksjon i seg selv og samtidig kunne koble sammen Eggedal og fjellet året rundt.

Det er nærliggende å tro at investeringer av denne typen også kan utløse andre investeringer og aktiviteter. Flere besøkende og flere kommersielle reiselivsaktører i Sigdal muliggjør også mer kontinuitet i markedsføring og utvikling av fellesgoder (eksempelvis vandre- og sykkelstier, skiløyper, skilting, informasjon og tilrettelegging for aktiviteter).

Museer, besøkssentra, klatreparker, kafeer og andre tiltak vil også gi positive sysselsettingseffekter. Selv om de direkte sysselsettingseffektene i slike tiltak vil være mindre enkeltvis, vil de kunne være en viktig for å bygge en helhetlig og attraktiv helårs reiselivdestinasjon.

God tilgjengelighet og moderne infrastruktur tilpasset besøkmengden vil også være av betydning for å kunne konkurrere på det globale reiselivsmarkedet. I dagens samfunn er tid en knapphetsfaktor. God forbindelse til og fra Eggedal og Norefjell, men også tilgjengelighet og lokalisering av attraksjonene og overnattingsstedene lokalt vil være avgjørende for å ta ut det kommersielle potensialet. Samlokalisering av det kommersielle tilbudet kan øke bruken og samtidig bidra til holde naturinngrep og bilbruk på et minimum.

Hvilke konkrete tiltak som faktisk realiseres, samt lokalisering og samspill mellom disse vil sammen med andre attraktivitetsfremmende forhold (arkitektur, tilgjengelighet, service, klima, wow-faktor mv.) avgjøre hvor stor konsumveksten i Sigdal blir.

I beregningene spesifiserer vi ikke tiltak eller hvilke attraktivitetsfremmende forhold de ulike tiltakene

skal ha, men realisering av utviklingsscenarioet betyr en forsterket utvikling av et lokalt aktivitets- og servicetilbud som er mangfoldig, tilgjengelig og attraktivt for de tilreisende slik at de besøkende i større grad enn i dag kjøper varer og tjenester lokalt.

I utviklingsscenarioet legger vi til grunn at totalforbruket av varer, tjenester og aktiviteter for alle tilreisende ligger på samme nivå som i dag (ut fra nasjonale tall), men at andelen som konsumeres lokalt (i Sigdal) øker sammenlignet med basisscenarioet.

Dersom reiselivssatsingen også innebærer en vesentlig økt interesse hos befolkningen for å handle varer og tjenester i egen kommune, vil våre beregninger undervurdere sysselsettingseffekten av reiselivssatsingen. Virkninger som kan komme i tillegg til de vi har inkludert omtales i kapittel 5.5.

4.2 Investeringer i reiselivet gir økt økonomisk aktivitet i regionen

I utviklingsscenarioet legges samme videreføring som i basisscenarioet til grunn, men med en styrket satsing på utvikling av reiselivsdestinasjonen Eggedal sentrum og Norefjell.

I dette avsnittet vil vi gå gjennom hvilke forutsetninger som legges til grunn i utviklingsscenarioet, og hvordan disse avviker fra basisscenarioet. Effektene på sysselsetting og bosetting presenteres i avsnitt 4.3.

4.2.1 Flere besøkende

Det er stort sprik i hva ulike aktører ser for seg når det gjelder antall sengeplasser, leiligheter eller hytter, og de ulike innspillene er konsentrert om ulike geografiske områder. Vi har tatt utgangspunkt i et antall besøkende som vi anser som nøkternt, men forenlig med tidligere innspill.

Kommersielle overnattinger

Vi har lagt til grunn bygging av 2 mellomstore hoteller, eksempelvis ett i Eggedal sentrum og ett ved endestasjonen på gondolbanen i tråd med Mulighetsstudien for Eggedal (DRMA, 2018)). Vi har lagt til grunn at de to hotellene har til sammen 400 sengeplasser, tilsvarende to hoteller av gjennomsnittlig størrelse i norsk sammenheng. Til sammenligning har Norefjell Ski og Spa på Bøseter om lag 400 hotellsenger (1900 inkludert tilknyttede leiligheter).

Antall hotellovernattinger er basert på en årlig kapasitetsutnyttning på 40 prosent per seng. Dette er i tråd med kapasitetsutnyttningen ved andre vinterdestinasjoner, som Hemsedal, Hol, Trysil mv.¹⁸ Vi legger til grunn 60 000 flere overnattinger på hotell i utviklingsscenarioet.

Basert på innspill fra næringsaktørene er antall campingovernattinger doblet sammenlignet med dagens som følge av utvidelse av Haglebu camping. Den samme forutsetningen ligger til grunn for basisscenarioet.

For overnattinger ved leid hytte eller leilighet legger vi til grunn at 150 av de 1 450 nye hyttene i basis-scenarioet bygges som privateide kommersielle utleiehytter. Enhetene antas å være attraktive fordi de er moderne, har høy standard og er lokalisert nært skianlegg og andre kultur- og servicefunksjoner. Vi legger til grunn at utleiehyttene har 100 bruksdøgn i året, dobbelt så mange som tradisjonelle hytter. Bruken kombineres med 60 prosent utleie og 40 prosent eget bruk. De 150 enhetene egnet for utleie genererer om lag 72 000 flere overnattinger i leide hytter i utviklingsscenarioet.

Både Norefjell, Hafjell og Hemsedal er kjent for å ha mange fritidseiendommer av denne typen. Tradisjonelle hytter er i stor grad eid og brukt av nordmenn, mens tilgjengelighet og størrelse er av større betydning for utenlandske turister ifølge våre intervjuobjekter. Utenlandske turister har et høyere døgnforbruk enn norske turister og er særlig interessert i å leie hytter på ukesbasis.

I utviklingsscenarioet legger vi til grunn at Norefjell og Eggedal framstår mer attraktivt for utenlandske turister enn i dag. Vi legger til grunn at utenlandske turister står for 50 prosent av de kommersielle overnattingene, opp fra 10 prosent i basisscenarioet.

De ovenstående forutsetninger resulterer om lag 1400 flere kommersielle senger og 130 000 flere overnattinger i 2040 enn i basisscenarioet. De kommersielle overnattingene fordeler seg som vist i Tabell 4-1.

Tabell 4-1 Antall kommersielle overnattinger i utviklingsscenarioet. Etter overnattingstype. I 2040.

Type	Antall overnattinger	Økning sammenlignet med basisscenarioet
Hotell	68 858	58 400
Camping	31 964	0
Utleie av hytter/leiligheter	112 500	72 000
Sum	213 322	130 400

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Overnattinger ved egen hytte

Overnattinger ved egen hytte er beregnet på samme måte som i basisscenarioet. At 150 av de nye hyttene bygges som enheter egnet for utleie med en relativt høy andel utleiedøgn medfører imidlertid at bruk av egen hytte reduseres marginalt, sammenlignet med basisscenarioet. Vi legger til

¹⁸ Se Statistikknett.no, tabell 10 *Hotellenes romutnyttning*.

grunn 1,06 millioner overnattinger ved egen hytte i utviklingsscenarioet (4 910 færre enn i basisscenarioet).

Dagsbesøkende

Sigdal er generelt mer attraktivt for besøkende i utviklingsscenarioet enn i basisscenarioet. Farstad og Dybedal (2011) finner at reiselivsaktørene i Sigdal omsatte for om lag 5 millioner 2018-kroner i 2010. I utviklingsscenarioet legger vi til grunn at dagsbesøkende i Sigdal vil omsette for 24,6 millioner 2018-kroner. Dette tilsvarer 75 prosent av omsetningen Farstad og Dybedal (2011) finner for i Krødsherad i 2010. Forutsetningen er i tråd med at utviklingsscenarioet vi ser for oss har et alpinanlegg eller annet kommersielt aktivitetstilbud i noe mindre skala enn det Krødsherad har i dag.

4.2.2 Overnattende turistenes forbruk

Som nevnt i avsnitt 1.3 legger vi til grunn den samme forutsetningen for totalt forbruk per overnattingsdøgn i utviklingsscenarioet som i basisscenarioet.

I utviklingsscenarioet antar vi imidlertid at regionens økte attraktivitet og større variasjon i vare- og tjenestetilbudet reduserer handelslekkasjen fra hyttebrukerne betydelig. Vi legger til grunn at andelen av konsumet som skjer lokalt øker for alle forbrukskategoriene (bortsett fra overnatting som er 100 prosent i begge scenarioer), jf. Vedlegg 2.

Samlet vil 64 prosent av hyttebrukernes totale forbruk vil omsettes i Sigdal, opp fra 41 prosent i basisscenarioet.¹⁹ Andelen lokalt konsum blant turister ved kommersielle overnattingssteder er 80 prosent og på samme nivå som i basisscenarioet.

4.3 Utviklingsscenarioet gir betydelig mer sysselsetting

Den styrkede satsingen på en reiselivsdestinasjon, med de ovennevnte forutsetningene for bruksfrekvens og turistenes konsum medfører økt omsetning og sysselsetting i næringslivet i Sigdal.

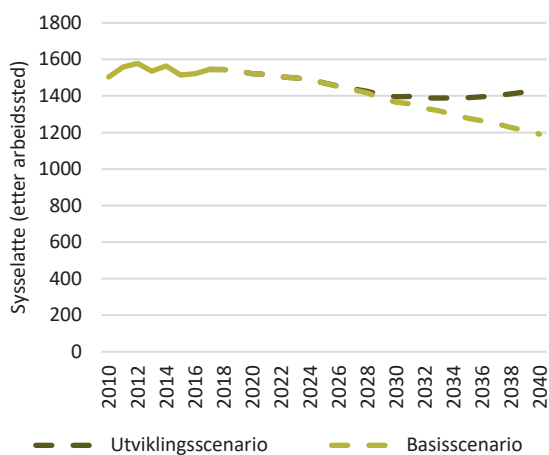
I utviklingsscenarioet har vi beregnet totalt reiselivsrelatert konsum til å utgjøre 451 millioner 2018-kroner i 2040. Til sammenligning er omsetningen 202 millioner 2018-kroner mer enn i basisscenarioet som ble estimert til 249 millioner 2018-kroner.

Figur 4.1 viser hvordan den økte økonomiske meraktiviteten i utviklingsscenarioet slår ut i økt sysselsetting. Beregningene tilsier at en vellykket reiselivssatsing vil bidra med 243 nye arbeidsplasser i Sigdal, sammenlignet med basisscenarioet. Dette inkluderer både direkte, indirekte og induserte virkninger.

I utviklingsscenarioet beregninger vi at det vil være 1 434 sysselsatte med arbeidssted i Sigdal, sammenlignet med basisscenarioet hvor 1 191 har arbeidsplassen sin i Sigdal. Utviklingsscenarioet innebærer dermed 243 flere sysselsatte, eller om lag 20 prosent høyere sysselsetting enn basisscenarioet, i 2040.

¹⁹ De lokale konsumandelene i basisscenarioet er basert på beregninger gjort av Transportøkonomisk institutt (Dybedal, 2005) (Dybedal, 2006).

Figur 4.1 Sysselsettingsutvikling i utviklingsscenarioet, 2010 til 2040.

Utviklingen mellom 2025 og 2040 er kun teknisk framskrevet og representerer ikke nødvendigvis den reelle utviklingsbanen i perioden.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

Det største bidraget til forskjellen mellom scenariene kommer som følge av flere kommersielle overnattinger. Økningen i kommersielle overnattinger bidrar med betydelig større omsetningsvekst enn hyttebrukerne, selv om også handelslekkasjen fra hytteeierne reduseres. Dette skyldes at hyttebrukere har lavere totalforbruk enn gjester ved kommersielle overnattingssteder.

Da vi primært er interessert i den langsiktige virkningen på sysselsetting av å etablere en kommersiell reiselivsdestinasjon i Sigdal, har vi ikke beregnet positive sysselsettingseffekter av en eventuell anleggsutbygging (skiheiser, gondolbane, hoteller o.a.). Hyttebygging er imidlertid inkludert fordi dette gir stabil aktivitet for den lokale bygg- og anleggsbransjen.

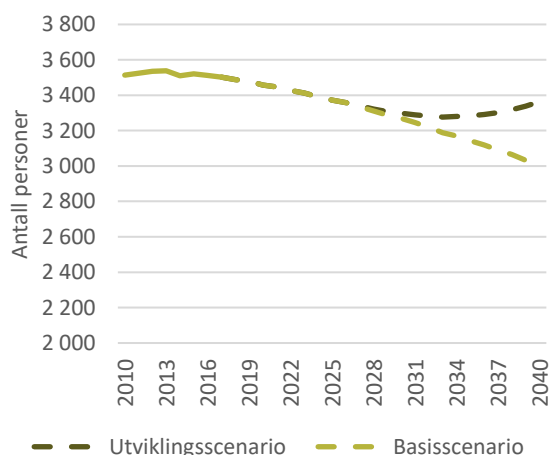
Linjen mellom 2025 og 2040 som tegnet i diagrammet er en teknisk utjevning av hvordan utviklingen i sysselsetting kan tenkes å se ut dersom utviklingsporteføljen bygges gradvis ut. Dersom store deler

av infrastrukturen bygges ut senere og over en kortere tidsperiode vil sysselsettingseffektene være høyere mot slutten av perioden. Effekten i 2040 vil uansett være like stor.

4.4 Positiv befolkningsutvikling i utviklingsscenarioet

For å beregne befolkningsendringen som kan antas å følge utviklingsscenarioets sysselsettingsvekst tar vi utgangspunkt i dagens sammenheng mellom sysselsatte og bosatte i Sigdal. Figur 4.2 viser virkning på bosetting.

Figur 4.2 Antall bosatte i utviklingsscenarioet, 2010 til 2040.

Utviklingen mellom 2025 og 2040 er kun teknisk framskrevet og representerer ikke nødvendigvis den reelle utviklingsbanen i perioden.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

I utviklingsscenarioet har vi beregnet at realisering av reiselivssatsing som skissert over vil medføre i overkant av 3 362 bosatte i Sigdal i 2040. Sammen-

lignet med basisscenarioet gir den forsterkede reiselivssatsingen ved Norefjell økning på over 355²⁰ bosatte i Sigdal i 2040.

At forskjellen mellom basisscenarioet og utviklingsscenarioet er større for folketall enn for sysselsatte skyldes det konstante forholdet vi legger til grunn mellom antall sysselsatte og befolkning.

Våre estimater, dog forbundet med usikkerhet, antyder at en økt satsing på reiselivet kan gi grunnlag for ny næringsaktivitet i kommunen og motvirke befolkningsnedgangen som kommune står ovenfor.

Selv om det ikke er gitt at all mervekst som følge av en slik satsing vil skje i Eggedal sentrum, er det liten tvil om at en slik satsing vil påvirke Eggedal sentrum mer enn kommunen samlet. Det vil være behov for flere boliger og tilknyttet infrastruktur. Flere fastboende vil kunne bidra til en utvikling av Eggedal i tråd med mulighetsstudien for Eggedal. En vekst i folketallet på 200 i Eggedal tilsier et behov om lag 93 nye boenheter gitt samme antall mennesker per boenhet som i kommunen i dag (2,13 personer i snitt, SSB, 2018).

²⁰ I beregningen av bosettingseffekten har vi korrigert for at ikke alle sysselsatte med arbeidssted i Sigdal er bosatt i kommunen. Vi legger til grunn at pendlingsmønsteret i kommunen er det samme som i 2017, da 77 prosent av de sysselsatte hadde både bosted og arbeidssted i kommunen.

Korrigert for pendling beregner vi at 187 av de 243 som sysselsettes i forbindelse med utviklingsscenarioet bosetter seg i Sigdal. I 2017 var det 1,9 bosatte per sysselsatt (etter bosted). Hvis alle som sysselsettes i forbindelse med reiselivssatsingen bosetter seg i Sigdal vil effekten bli 456 nye bosatte.

5 Endelige effekter kan være større, men også mindre

Kapitlet sammenstiller funn fra tidligere kapitler og drøfter sentrale forutsetninger og implikasjoner av analysen.

5.1 Folketall og sysselsetting er ventet å falle, men ekstraordinær satsing på reiselivet kan demme opp for nedgangen

Kapittel 2 inneholdt en beskrivelse av Sigdal utfra næringsmessige og befolkningsmessige indikatorer. Datagrunnlaget er basert på offentlig tilgjengelig statistikk og tegner et bilde av Sigdal som en industri-, hytte- og jordbrukskommune med spredt bosetting.

I kapittel 3 og 4 har vi presentert to ulike utviklingsbaner for Sigdal. Basisscenarioet (kapittel 3) representerer en videreføring av dagens situasjon. Basis-scenarioet følger kjente nasjonale og internasjonale utviklingstrekk og allerede planlagte prosjekter for lokal reiselivsinfrastruktur. De offentlige befolkningsframskrivingene tilsier at kommunen står ovenfor et fall i folketall. Framskrivningene er basert på avanserte modelleringer av levealder, fruktbarhet og innvandring, og påser at utviklingen fordelt på regionale enheter «går opp».

Framskrivningsmodellene hensyntar ikke betydningen av eventuelle lokale tiltak direkte. Vår gjennomgang av nærings sammensetningen (kapittel 2), nasjonale og internasjonale endringskrefter og intervju med lokale aktører tilsier imidlertid ikke at befolkningsframskrivingene er feildimensjonert.

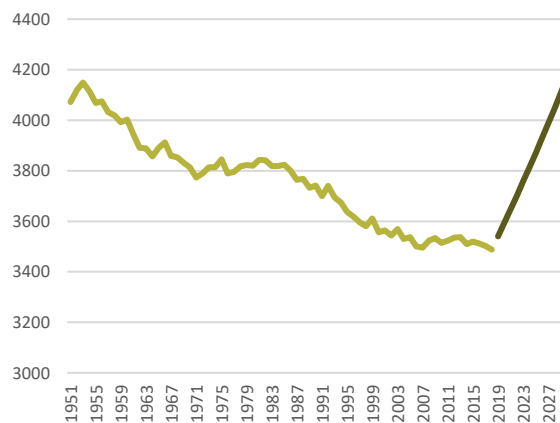
Den noe svake utviklingen er ikke unik for Sigdal, men gjelder mange distriktskommuner der næringsmiksen er basert på et næringsgrunnlag med tyngdepunkter innenfor næringer med sterk produktivtetsvekst og sysselsettingsmessig nedgang. Den sterke sentraliseringen forsterker utviklingen og er

særlig relevant for Sigdal kommune som er kjenetegnet av spredt bosetting og få etablerte sentra.

Med utgangspunkt i befolkningsframskrivingene vil folketallet i Sigdal falle til 3 007 personer i 2040 (tilsvarende et fall på 0,6 prosent per år), eller om lag 2000 mindre enn folketallet som følger av ambisjonen. Uten en storstilt snuoperasjon er det liten grunn til å tro at folketallet vil øke.

I gjeldene samfunnsplan for Sigdal kommune er det formulert en målsetning om en årlig befolkningsvekst på 1,5 % til 2030 (Sigdal kommune, 2015). Den uttalte ambisjon innebærer en retur til innbyggertallet rett etter annen verdenskrig. En videreføring av ambisjonen fram mot 2040 tilsier et folketall på 4980.

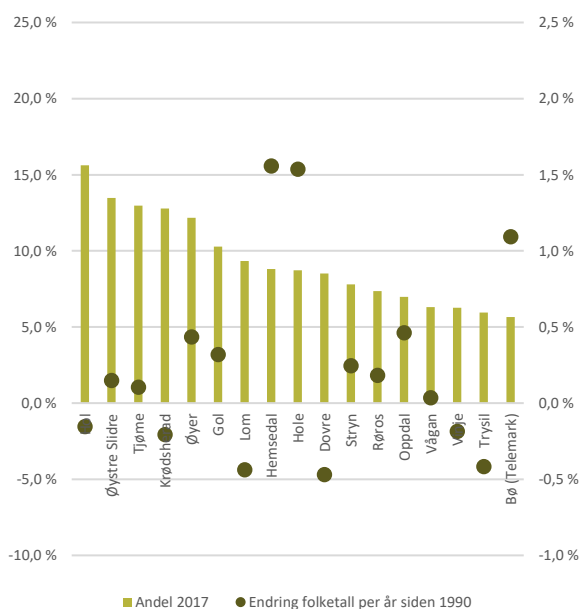
Figur 5.1 Folketallet i Sigdal. Historisk (lys grønn) og ambisjon framover (samfunnsplanen)

Kilde: Sigdal Kommune

Norske og utenlandske besøkende gir grunnlag for ny næringsaktivitet i mange norske kommuner og reiseliv er blitt en viktig næring for mange norske distriktskommuner, jf. Figur 5.2. Selv om ikke alle reiselivskommunene vokser befolkningsmessig, er det liten tvil om at reiseliv kan være med på å dempe en nedadgående trend forårsaket av sentralisering og reduksjon i annen næringsaktivitet.

Figur 5.2 Andel sysselsatte innen overnatting og serveringsnæringer i 2017 (venstre akse) og befolkningsvekst i perioden 1990-2017 (høyre akse) i landets 18 største reiselivskommuner.

Reiselivskommuner er her definert som kommuner med høyest andel sysselsatte innen overnatting og servering i 2017 og som har flere enn 90 sysselsatte innen overnatting og servering i 2017. Ullensaker som har en høy andel sysselsatte og sterk befolkningsvekst er utelatt. Veksten er hovedsakelig knyttet til Oslo Lufthavn.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Samfunnsøkonomisk analyse

Sigdal kommune har et stort antall hytter, men kommunen har per i dag kun en håndfull reiselivsaktører og samlet sett er det relativt svak kommersiell utnyttelse av de mange tilreisende til kommunen. Nærheten til befolkningsrike områder på Østlandet og naturgitte forutsetninger tilsier at potensial for at reiselivet kan gi vekst i antall arbeidsplasser og fastboende i Sigdal. Ikke alle kommuner har tilsvarende naturgitte forutsetninger for å kunne satse på turisme.

I kapittel 4 har vi framskrevet befolkningen og sysselsettingen gitt en forsterket investering i reiselivsinfrastruktur i Norefjell og fjellandsbyen Eggedal.

For å beregne effektene av en forsterket satsing på reiselivet kan ha for kommunen, har vi tatt utgangspunkt i konsumeffektene som følger av flere overnattingsgjester og dagsbesøkende, og konsumeffektene som følger av økt tilbud av varer og tjenester som konsumeres lokalt. Begge deler øker det lokale konsumet og med det aktivitet og sysselsetting i Sigdal.

Merveksten som følge av en reiselivssatsing vil under våre forutsetninger gi sysselsettingsvekst på 243 sysselsatte og 355 innbyggere i 2040.

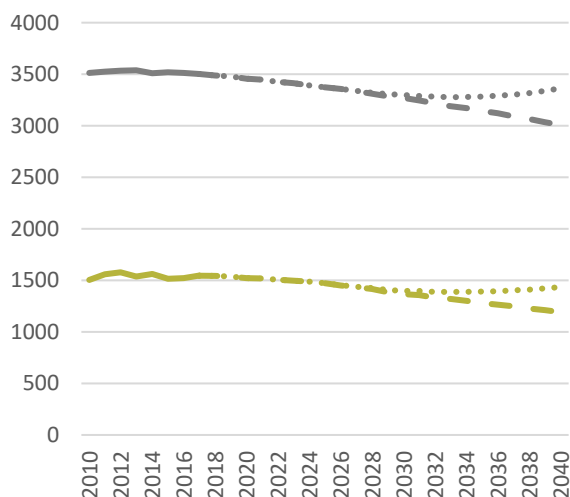
Vi har lagt til grunn en basisutvikling basert på melomalternativet til SSB som innebærer nedgang i folketall og sysselsetting. I dette tilfelle vil satsingen som ligger i utviklingsscenarioet innebære at folketallet opprettholdes omtrent som i dag.

Merveksten er den samme uavhengig av hvilken framskrivningsbane man legger til grunn i basisscenarioet.

Beregningene, dog forbundet med usikkerhet, anskueliggjør at en slik satsing kan gi økt sysselsetting i kommunen utover hva som ellers vil være tilfelle.

En satsing på reiselivet kan sikre og skape nye arbeidsplasser, inkludert flere helårs arbeidsplasser og dempe den ventede nedgangen i arbeidsplasser og folketall.

Figur 5.3 Virkninger på folketall (grå) og sysselsetting (grønn). 2010-2040. Basisscenario (prikket linje) og utviklingsscenario (stiplet linje).

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

5.2 Diversifisering av næringslivet

I kapittel 3 og 4 framskrives samlet sysselsetting for de to utviklingsscenarioene fram mot 2040. Hvordan sysselsettingen fordeles næringsmessig, er vanskelig å fastslå, da det er stor usikkerhet knyttet til produktivitetsutviklingen i enkeltmarkeder, samtidig som sysselsettingen innenfor et relativt lite arbeidsmarked som Sigdal vil preges av utviklingen i enkeltvirksomheter. Det er likevel interessant å framskrive næringsmiksen i de to scenarioene. Usikkerheten knyttet til utviklingen i enkeltvirksomheter vil være til stedet i begge framtidsscenarioene.

I den næringsmessige framskrivningen i basisscenarioet har vi lagt til det samlede antall sysselsatte beregnet i kapittel 3. Sysselsatte fordelt på næringer

er basert på den samme næringsmessige fordelingen som i 2017, men framskrevet med bakgrunn i endringene i sysselsettingsandeler observert i perioden 2008-2017. Eksempelvis legger vi til grunn en svak nedgang i andelen sysselsatte innen industrien. Vi legger altså ikke inn nedleggelse (eller etableringer) av industribedrifter av betydelig størrelse, men en nedgang på bakgrunn av generell produktivitetsvekst.

Motsatt har det de senere år vært en marginal økning i andelen sysselsatte innen offentlig sektor. Vi legger til grunn at denne utviklingen fortsetter, men at sysselsettingen i offentlig sektor også justeres på bakgrunn av folketallet i kommunen.

Sysselsettingen innen alle næringer vil være lavere i basisscenarioet sammenlignet med 2017 p.g.a. et samlet fall i sysselsetting.

Næringsfordelingen i utviklingsscenarioet tar utgangspunkt i den samme næringsfordelingen som i basisscenarioet, men justert for sysselsettingsveksten som følge av satsingen på reiselivet²¹. Samlet sysselsettingen vil ligge høyere enn i basisscenarioet, men noe lavere enn i 2017.²²

Den næringsmessige fordelingen av sysselsatte vitner om at en satsing på reiseliv gjør næringslivet i Sigdal mer diversifisert. Sysselsettingen øker noe innen alle deler av næringslivet, men særlig er veksten stor innen overnatting og servering, varehandel og personrettede tjenester.

Under disse forutsetningene vil overnatting og servering å sysselsette 116 mennesker i Sigdal i 2040, opp fra 48 i 2017. Til sammenligning var det 139

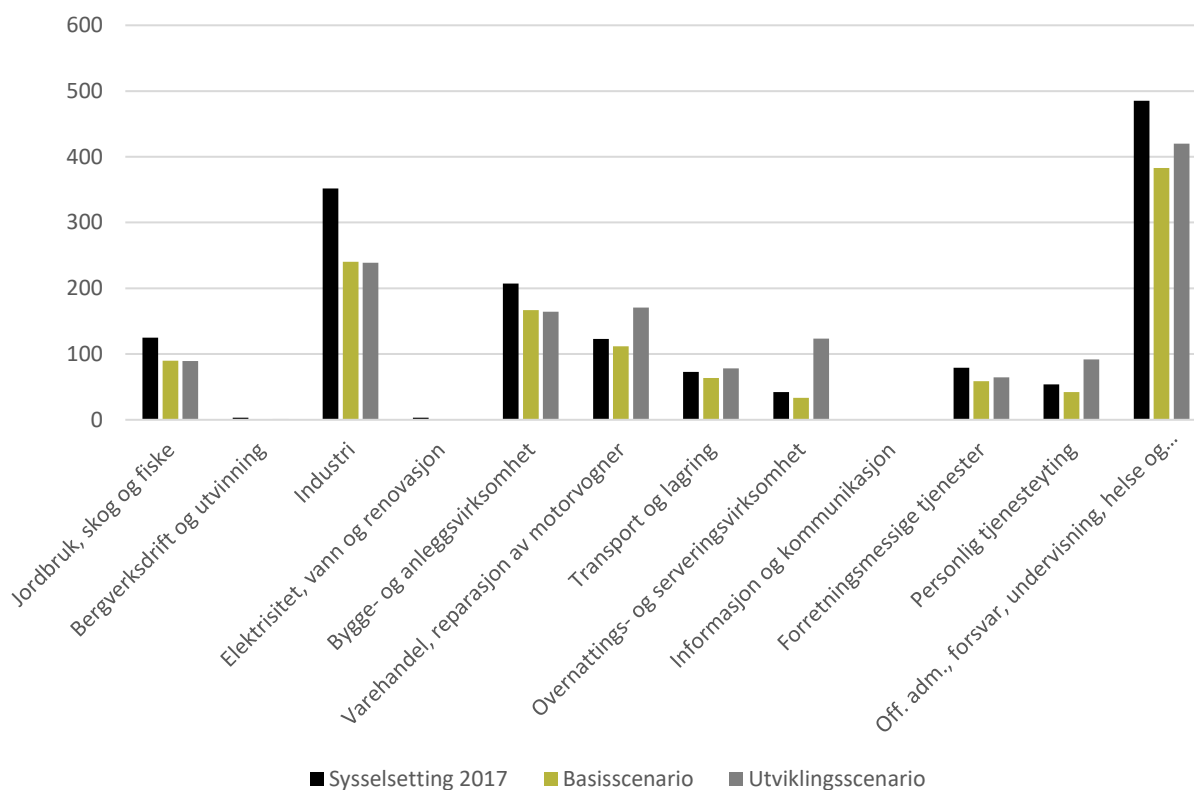
²¹ I våre beregninger er de direkte og indirekte sysselsettingen fordelt på næringer. Virkninger som følge av induserte effekter er ikke fordelt på næringer, men her lagt til med samme fordeling som for direkte og indirekte effekter.

²² Satsingen på reiseliv gir minimalt med ringvirkninger til offentlig sektor, men vi legger til grunn at det økte innbyggertallet gir noe mer aktivitet i sektoren. Vi har manuelt justert offentlig sektor noe opp, og alle andre sektorer ned tilsvarende sysselsettingsandelen.

sysselsatte innen overnatting og servering i Krødsherad kommune i 2017.

Veksten er betydelig. Veksten i antall sysselsatte følger av at investeringene (og dermed virkningene av investeringene) i utviklingsscenarioet ligger i underkant av det som er i Krødsherad i dag. Legger vi sysselsettingen innen overnatting og servering i Sigdal i 2040 til den i Krødsherad i dag, vil sysselsetting innen overnatting og servering ligge på linje med som Trysil har idag.

Figur 5.4 Næringsfordeling i 2017 og for de to framtidsscenarioene. Antall sysselsatte.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

5.3 Endelige effekter er usikre, men trolig større enn våre anslag

Våre beregninger er estimater basert på tilgjengelig kunnskap og forsiktige anslag om bruksmønster og konsum. Det er viktig å ha med seg at endelige effekter kan bli mindre, men også større.

Mange forutsetninger ligger til grunn for beregningene og valg av forutsetninger kan ha relativt stor betydning for de estimerte virkningene. Usikkerheten øker jo lenger fram i tid vi ser.

Spesielt stor usikkerhet knytter det seg til turistenes døgnforbruk, hvor nyere studier estimerer samlet konsum blant norske og utenlandske turister ved kommersielle overnattingssteder er høyere enn de forutsetningene vi har lagt til grunn (jf. avsnitt 1.3).

Første linje i Tabell 5-1 presenterer økningen i antall sysselsatte i utviklingsscenarioet i utviklingsscenarioet. I linje to er utviklingsscenarioet beregnet med oppjusterte forbrukstall for alle overnattingsgrupper, i tråd med resultatene fra Turistundersøkelsen 2016.

Tabell 5-1 Sysselsettingseffekter med alternative forutsetninger

Forutsetning	Sysselsettingseffekt som følge av reiselivssatsingen (forskjellen mellom basis- og utviklingsscenario)
Utviklingsscenario	243
Konsum justert i tråd med Turistundersøkelsen 2016 ²³	358

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

²³ I Turistundersøkelsen 2016 er gjennomsnittlig døgnforbruk ved kommersielle overnattinger betydelig høyere enn i vårt kildemateriale. Se vedlegg 3 for hvordan forutsetningene endres dersom vi justerer nivået på

Vi har i beregningene ikke lagt til grunn produktivtetsutvikling i reiselivsrelaterte næringer. Vi har lagt til grunn en omregning av omsetning til sysselsatt tilsvarende den i 2015. Økt digitalisering og andre produktivitetsøkende tiltak kan innebære noe lavere mervekst i sysselsettingen fram mot 2040.

Motsatt, er det også flere grunner til at virkningene er større enn vi har estimert. For det første fordi det økte tilbudet av aktiviteter, varer og tjenester trolig også vil føre til konsumvirkninger ikke inkludert i våre anslag.

Det er for eksempel nærliggende å forvente en økning i konsumet fra lokalbefolkning som ikke er direkte og indirekte berørt av satsingen (og en del av de beregnede ringvirkningene). Eksempelvis ved at lokalbefolkningen, særlig i Eggedal, også vil benytte seg av det økte tilbudet av serveringssteder, butikker, gondolbaner mv. Gjør de det vil de bruke en større del av inntekten i egen kommune og omsetningen i lokalt næringsliv bli større enn vi har lagt til grunn.

Økt tilgjengelighet, tilbud av varer, aktiviteter og tjenester kan også føre til endringer i adferd hos virksomheter og tilreisende som vi ikke har tatt høyde for. For eksempel kan satsingen også føre til hyppigere bruk av de tradisjonelle hyttene enn det vi har lagt til grunn. Bruksfrekvensen på de tradisjonelle hyttene er uendret i basisscenarioet og utviklingsscenarioet (kun importandelen som er endret), men det er mulig å tenke seg at bedre tilgjengelighet og økt mangfold av aktiviteter og tjenester kan gjøre det mer attraktivt å bruke disse oftere, enten selv eller gjennom utleie (eksempelvis gjennom et felles bookingsystem for hytteutleie).

forbruket i henhold til denne nyere undersøkelsen. I dette alternative oppjusteres også hyttebrukernes konsum med samme forholdstall, det er imidlertid usikkert som økningen er reell også for denne gruppen.

Beregningene inkluderer heller ikke virkninger en slik satsing kan ha på attraktivitet for lokalbefolkningen og virksomheter i Sigdal. Tilgangen på flere aktiviteter lokalt kan gjøre det mer attraktivt å bo i Sigdal, særlig i Eggedal og særlig for de yngre (også selv om deres konsum ikke endres).

Etter vår vurdering er beregningene konservative i den forstand at det er mer sannsynlig at vi under vurderer virkningen av en reiselivssatsing i Sigdal enn at vi overvurderer.

5.4 Nivået på investeringene får stor betydning for sysselsetting (og bosetting)

Selv om det er bred enighet om at en satsing på reiseliv kan gi flere sysselsatte og bosatte i kommunen, er det ikke opplagt hvor ambisiøs satsingen skal være. For Sigdal, som per i dag har et lite utviklet tilbud av reiselivsrelaterte tjenester vil en utvikling i retning av utviklingsscenarioet betinge en storstilt snuoperasjon.

Det er vanskelig å se for seg at Sigdal kommune hverken nå eller framover vil ha tilstrekkelige ressurser til å finansiere infrastrukturen som er nødvendig for å realisere en utbygging i retning av utviklingsscenarioet alene. Men kommunen kan legge til rette for utvikling gjennom sine planprosesser og strategisk bruk av egne virkemidler (eksempelvis lokalisering av biblioteksbygg, boligbygging, rekkefølgebestemmelser mv.) og nye metoder for finansiering av fellesgoder.

En utvikling i retning av utviklingsscenarioet skaper behov langsiktighet og forutsigbarhet for mulige investorer, entreprenører og lokalsamfunn, og koordinering av særinteresser.

For at reiselivssatsingen skal gi arbeidsplasser og bosetting, må Sigdal styrke sin attraktivitet som reiselivsdestinasjon og skape kommersielle reiselivsprodukter som kundene er villige til å betale for.

Det kan også være grunner til at kommunen og lokalsamfunnet ønsker å begrense omfanget av nye investeringer. Det er derfor nyttig å undersøke om alternative strategier kan motvirke den ventede befolkningsnedgangen på samme måte. Vi har beregnet effekter av alternative scenarioer. Vi presenterer kun effektene for sysselsetting. Effektene på bosetting vil følge samme mønster som sysselsettingsutviklingen.

5.4.1 Alternativ 1 - Økt hyttebygging

I A1 legger vi til grunn samme utvikling som i basis-scenariot, men med en forsterket satsing på hyttebygging. I dette alternativet rendyrkes den profilen kommunen har i dag, men nye områder reguleres til hyttebygging. Det innebærer fortsatt vekt på tradisjonelt hytteliv, og ikke-kommersielle reiselivsprodukter som langrennsløyper, turstier mv.

I A1 legger vi til grunn at det bygges 100 hytter i året, en økning fra 70 i basisscenariot. Dette medfører bygging av 660 flere hytter enn i basisscenariot innen 2040. Det gjøres ingen endringer i forutsetninger om handelslekkasje eller bruksfrekvens, som følge av at det ikke er grunn til å tro at denne økningen i antall hytter vil medføre betydelig endring i hyttebrukernes konsumtilpasning eller preferanser.

Alternativet med økt hyttebygging gir noe sysselsettingsgevinst sammenlignet med basisscenariot, men gevinstene er relativt små. Effekten er langt lavere enn for utviklingsscenariot, jf. Figur 5.5.

5.4.2 Alternativ 2 - Redusert handelslekkasje fra hyttebrukere

I 2018 er det i underkant av 5 000 hytter i Sigdal, som vi har sett tidligere, er det imidlertid sterke indikasjoner på at aktørene i kommunen ikke klarer å utnytte det kommersielle potensialet fra hyttebrukerne fullt ut (jf. Avsnitt 2.5). I A2 analyserer vi de sysselsettingsmessige virkningene av en innhenting av denne lave kommersielle utnyttelsen, men uten en ytterligere satsing på kommersielt reiseliv.

Det er uklart hvordan den store handelslekkasjen faktisk skal reduseres uten betydelig forbedring i vare- og tjenestetilbudet, men A2 representerer likevel en interessant regneøvelse for å se potensialet kommunen har med å øke sin attraktivitet for den store mengden eksisterende hytteeiere.

I dette alternativet reduserer vi handelslekkasjen fra hyttebrukerne tilsvarende den i utviklingsscenarioet. Det innebærer at vi øker det lokale konsumet fra hyttebrukerne til 65 prosent, opp fra 40 prosent i basisscenarioet (jf. Vedlegg 2). Antall hytter og kommersielle overnattinger (i hotell og utleiehytter) er som i basisscenarioet.

Alternativet med redusert handelslekkasje gir også positive gevinster sammenlignet med basisscenarioet, men også her er effektene relativt beskjedne, jf. Figur 5.5.

5.4.3 Alternativ 3 - Redusert handelslekkasje fra hyttebrukere og redusert import av hyttebygging

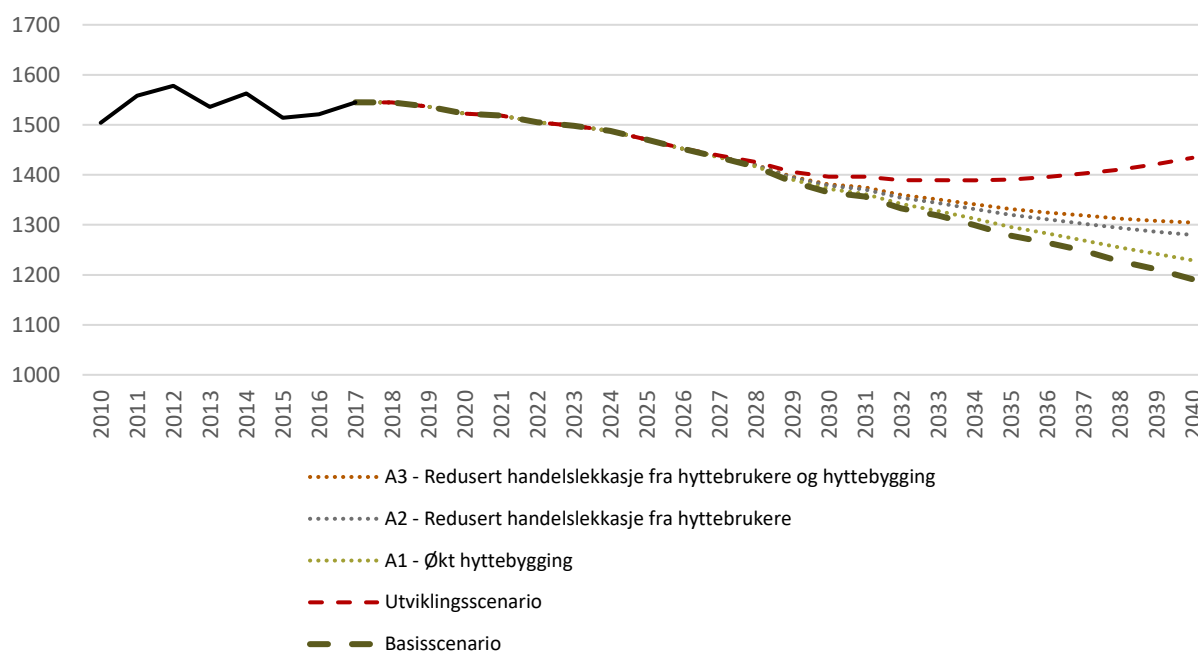
Bygg- og anleggssektoren representerer et næringsmessig tyngdepunkt i Sigdal og hyttebygging representerer en viktig (mer-)aktivitet for mange virksomheter i kommunen (jf. Avsnitt 2.3). Også virksomheter utenfor kommunen leverer varer og tjenester i forbindelse med hyttebygging.

I A3 legger vi til grunn økt lokal attraktivitet og konkurransekraft innen bygg og anlegg, men også andre næringer som leverer varer og tjenester til hyttebrukerne, som reduserer handelslekkasjen fra hyttebrukere og hyttebygging. For hyttebrukerne er reduksjonen tilsvarende som i A2. For hyttebyggingen legger vi til grunn at 70 prosent av byggingen gjøres av lokale aktører, opp fra 50 prosent som ligger til grunn i basis- og utviklingsscenarioet.

De tre alternative scenarioene A1-A3 er inkludert i Figur 5.5. A3 gir ikke uventet, en marginal forbedring sammenlignet med A1 og A2. Alle tre alternativene gir noe høyere sysselsetting (og befolkning) sammenlignet med basisscenarioet, men langt lavere enn i utviklingsscenarioet. Årsaken er at i utviklingsscenarioet får Sigdal flere besøkende.

Særlig sterk er konsumvirkningen som skyldes veksten i de som bor på hotell og utleiehytter. Konsumet fra dagsturistene og hyttebrukere bidrar også, men i langt mindre grad.

Figur 5.5 Sysselsettingsutvikling i A1, A2 og A3. 2010 til 2040

Utviklingen mellom 2025 og 2040 er kun teknisk framskrevet og representerer ikke nødvendigvis den reelle utviklingsbanen i perioden. Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

5.4.4 Alternativ 4 og 5 - Sterkere satsing

Sysselsettingseffektene i utviklingsscenariet følger av forutsetningene hva gjelder antall besøkende og deres andel av forbruk (overnatting, aktiviteter, varehandel etc) som skjer lokalt.

En satsing som er mer ambisiøs vil gi større sysselsettingseffekter. I beregningene av utviklingsscenariet har vi lagt til grunn en utbygging av to mellomstore hoteller og at 150 av hyttene som bygges innen 2040 er større og eget for utleie. Til sammen gir dette om lag 1400 kommersielle senger (400 hotell-senger og 1000 senger i kommersielle utleiehytter).

Tidligere innspill og kommunens ambisjoner kommunisert i veilederen for arealinnspill til kommunedelplanen (Sigdal Kommune, 2018) er langt mer ambisiøs. I veilederende har kommunen uttalt et mål om 3000-5000 kommersielle senger innenfor planområdet i Sigdal. Det er interessant å undersøke hvilken betydning en satsing i tråd med veilederen vil ha for sysselsetting (og bosetting).

I alternativscenariet B1 har vi økt antall kommersielle senger til 3000, mens i B2 har vi økt antall kommersielle senger til 5000. Flere besøkende øker det

lokale konsumet som igjen øker sysselsetting og bosetting.

I A4 har vi lagt til grunn 800 hotellsenger. I tillegg har vi lagt til grunn at 300 av hyttene som bygges er egnet for utleie (mot 150 i utviklingsscenarioet). Samlet antall hytter er som i utviklingsscenarioet og i basisscenarioet.

I A5 har vi lagt til grunn bygging til sammen 1600 hotell senger. Som i A4 har vi lagt til grunn at 300 av hyttene konverteres til hytter eller ferieleiligheter egnet for utleie. I tillegg har vi lagt til grunn 100 flere fritidsenheter enn i basisscenarioet og i utviklingsscenarioet. Alle disse bygges som egnet for utleie. Til sammen gir dette i underkant av 5000 kommersielle senger. Byggingen av den ekstra overnattingskapasiteten skjer før 2040 og byggingen gir ingen ekstra sysselsettingseffekt i Sigdal.

Andelen av de besøkendes forbruk som skjer lokalt er som i utviklingsscenarioet (dvs. høyere enn i basisscenarioet) i både A4 og A5. Realisering av A4 og A5 betinger en økt overnattingskapasitet sammenlignet med utviklingsscenarioet, men også en

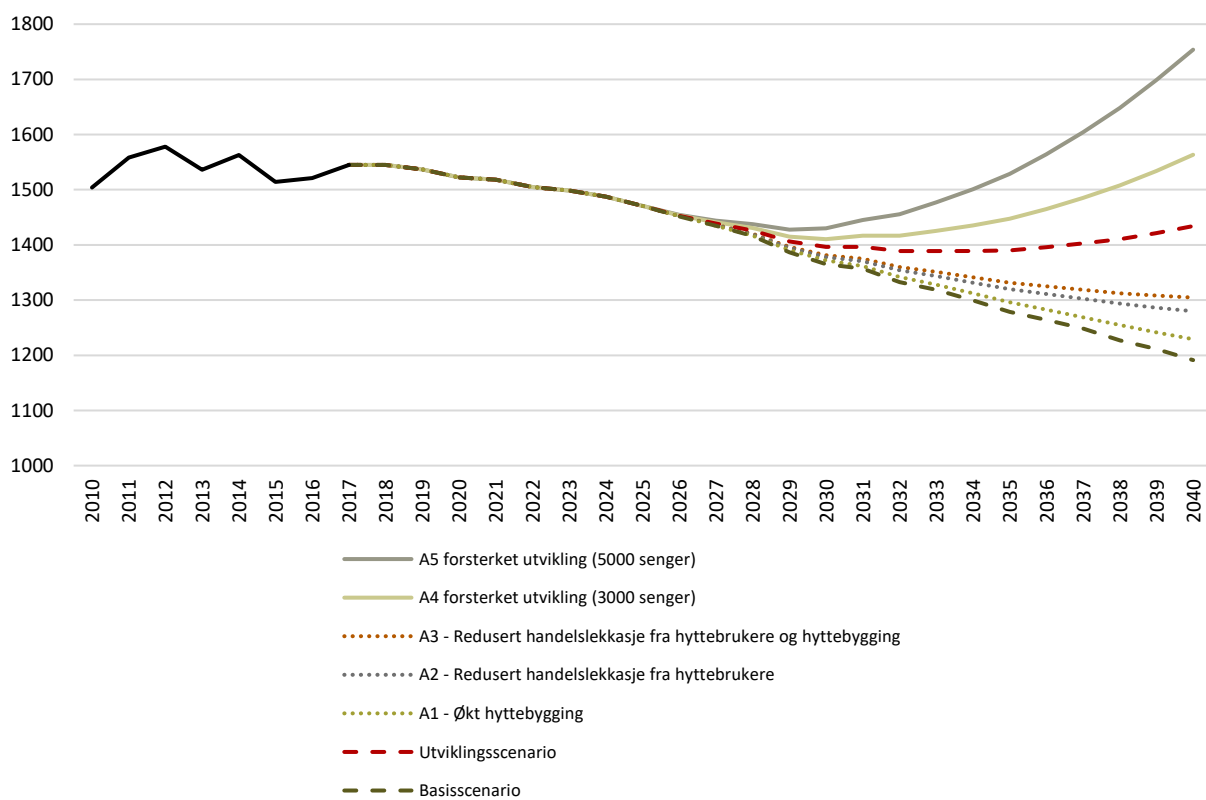
økning i tilbudet til de tilreisende. Sigdal må ha et aktivitets- og servicetilbud og infrastruktur som er attraktivt og tilpasset overnattingskapasiteten.

Som Figur 5.6 viser vil de økte satsingene gi betydelig sysselsettingseffekt for Sigdal. En utvikling i tråd med utviklingsscenarioet vil demme opp for den ventede nedgangen i befolkning (veksten tilsvarer fallet i folketallet i SSBs mellomscenarioet), mens investeringer i tråd med A4 og A5 vil gi positiv sysselsettingsvekst for kommunen. Tilsvarende gjelder for befolkning, jf. Tabell 5-2.

Tabell 5-2 Effekter på sysselsetting og befolkning. Basisscenario (BS), utviklingsscenario (US) og 5 alternative scenarier. I 2040.

	2017		2040					
	BS	US	A1	A2	A3	A4	A5	
Sysselsetting	1545	1191	1434	1229	1280	1305	1563	1754
Endring sammenlignet med basisscenario		0	243	38	89	113	372	563
Folketall	3502	3007	3362	3062	3137	3173	3552	3831
Endring sammenlignet med basisscenario		0	355	55	130	166	545	824

Figur 5.6 Sysselsettingsutvikling i A1, A2 og A3. 2010 til 2040

Utviklingen mellom 2025 og 2040 er kun teknisk framskrevet og representerer ikke nødvendigvis den reelle utviklingsbanen i perioden. Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse.

Vedlegg 1 Informanter

Navn	Informant i kraft av sin rolle som
Tone Besserud	Eier av Trollbua. Grunneier.
Kristian Medalen	Grunneier, entreprenør og daglig leder for campingplass, skiheis og butikk på Haglebu
John Uppard	Norefjell Utvikling AS
Christian Wessel	Norefjell Utvikling AS
Elisabeth Koren Bøle	Eggedal Borgerstue
Anne Kristi Marken	Leder Eggedal Handelslag
Torstein Skalland	Grunneier
Jostein Guttormsen	Grunneier
Ellen Anne Bye	Prosjektleder Trillemarkasenter
Geir Bottolfs	Salg og Markedsføring Norefjell Skisenter

Vedlegg 2 Forutsetninger importandeler

Forutsetninger importandeler, det vil si den delen av forbruket (vedlegg 3) som konsumeres i Sigdal kommune.

Sigdal sin andel av konsumet	Basisscenario		Utviklingsscenario	
	Tradisjonell hyttebruk	Kommersielle overnattinger (hotell, campingplasser)	Tradisjonell hyttebruk	Kommersielle overnattinger (hotell, campingplasser)
Overnatting	100 %	100 %	100 %	100 %*
Servering	45 %	80 %	70 %	90 %
Transport	35 %	50 %	50 %	50 %
Dagligvarer	45 %	80 %	70 %	90 %
Øvrig varekjøp	45 %	80 %	70 %	90 %
Aktiviteter	45 %	50 %	80 %	90 %
Andre utgifter	45 %	80 %	70 %	90 %
Samlet import andel (Beregnet på bakgrunn av samlet konsum innen hver forbrukskategori og type overnatting).	41 %	79%	64 %	80 %
Bygg og anlegg (hyttebygging)	50 %		50 %	

*For den delen av hyttebruken som skjer via utleie, legger vi til grunn at 30 prosent av leieinntektene går til lokale aktører (eksempelvis kommersielle bookingselskaper). Resten går til hytteeierene som vi antar er bosatt utenfor kommunen.

Vedlegg 3 Forutsetninger konsum

Forutsetninger for døgnkonsum fra norske turister fordelt på forbrukskategorier og sesong. Forutsetningene ligger til grunn for beregning av virkningene (basis- og utviklingsscenario). Prisjustert til 2018-kroner.

Forbrukskate- gori/overanttingsform	Hotell og lignende	Cam- ping- plass	Leid hytte	Egen hytte
Overnatting	360	130	188	18
Servering	202	84	89	43
Transport	177	100	103	60
Dagligvarer	46	77	77	89
Øvrig varekjøp	93	68	56	77
Aktiviteter	49	42	28	11
Andre utgifter	28	21	12	10
Totalt	956	521	554	307

Forbrukskate- gori/overanttingsform	Hotell og lignende	Cam- ping- plass	Leid hytte	Egen hytte
Overnatting	426	92	226	7
Servering	220	50	69	28
Transport	218	67	59	62
Dagligvarer	54	93	99	113
Øvrig varekjøp	117	44	67	54
Aktiviteter	83	34	83	22
Andre utgifter	31	12	18	10
Totalt	1 149	393	621	293

Kilde: Nasjonal ferie og forbruksundersøkelse (Farstad & Dybedal, 2010).

Døgnforbruk fra utenlandske turister fordelt på forbrukskategori og sesong. Forutsetningene ligger til grunn for beregning av virkningene (basis- og utviklingsscenario). Forbruket for utenlandsturister er fordelt på forbrukskategorier på samme måte som for norske turister, men oppjustert for alle kategorier med utgangspunkt i konsumforskjellen mellom norske og utenlandske turister som estimert i Turistundersøkelsen (Innovasjon Norge, 2017). Prisjustert til 2018-kroner.

Forbruk overnatting i 2018-kroner. Sommer. utenlandske turister			
Forbrukskategori/overanttings- form	Hotell	Leid hytte	Camping
Overnatting	477	250	172
Servering	267	118	112
Transport	235	136	133
Dagligvarer	62	102	102
Øvrig varekjøp	123	75	91
Aktiviteter	65	37	55
Andre utgifter	37	16	28
Totalt	1268	734	691

Forbruk overnatting i 2018-kroner. Vinter utenlandske turister			
Forbrukskategori/overanttingsform	Hotell	Leid hytte	Camping
Overnatting	1008	382	156
Servering	201	117	85
Transport	473	99	113
Dagligvarer	49	168	158
Øvrig varekjøp	107	113	75
Aktiviteter	75	139	57
Andre utgifter	28	30	20
Totalt	1941	1049	663

Samlet døgnforbruk brukt i beregning av virkninger (basis- og utviklingsscenario). Kilde: Nasjonal ferie og forbruksundersøkelse (Farstad & Dybedal, 2010). Prisjustert til 2018-NOK.

		Hotell og lignende	Campingplass	Leid hytte	Egen hytte
Sommer	Norske	956	521	554	307
Vinter	Norske	1 149	393	621	293
Sommer	Utenlandske	1268	691	734	-
Vinter	Utenlandske	1 941	663	1049	-

Forutsetninger konsum for delt på forbrukskategorier og sesong. Forutsetningene er brukt i kapittel 5.3. Turistundersøkelsen (Innovasjon Norge, 2017)

		Hotell og lignende	Campingplass	Leid hytte	Egen hytte
Sommer	Norske	1 636	891	948	525
Vinter	Norske	1 568	536	848	400
Sommer	Utenlandske	2 088	1 137	1 209	-
Vinter	Utenlandske	2 550	871	1 379	-

Vedlegg 4 Referanser

- Asplan Viak. (2017). *ABC-analyse Norefjell*.
- C., F. (2017). *Nå kan du ta en av verdens bratteste gondolbaner - i Norge*. Aftenposten. 22.05.2017.
- DAMVAD og Samfunnsøkonomisk analyse. (2014). *Utredning om norsk serveringsnæring*. Oslo.
- Darrud, A. (2018). *Turisters antatte klimagassutslipp er høyere enn forventet. 09 mai*. Aftenposten.
- DRMA. (2018). *Mulighetstudie for Eggedal*.
- Dybedal, P. (2005). *Ringvirkninger av reiseliv i Buskerud, Telemark og Vestfold*. TØI-rapport 780/2005.
- Dybedal, P. (2006). *Økonomiske ringvirkninger av reiseliv i Hedmark og Oppland 2005*. TØI-rapport 863/2006.
- Farstad, E., & Dybedal, P. (2010). *Nasjonal ferie- og forbruksundersøkelse sommeren 2008*. TØI-rapport 1092/2010.
- Farstad, E., & Dybedal, P. (2010). *Nasjonal ferie- og forbruksundersøkelse vinteren 2009*. TØI-rapport 1119/2010.
- Farstad, E., & Dybedal, P. (2011). *Økonomiske ringvirkninger av reiseliv i Buskerud i 2010*. TØI-rapport 1175/2011.
- Frey, C., & Osborne, M. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change*, 114(3), ss. 254-280.
- Future Today Institute. (2018). *Tech trends today*. Future Today Institute.
- Grunneiere. (2014). *Fellesinnspillet*.
- Informanter. (2018). *jf. vedlegg 1*.
- Innovasjon Norge. (2016). *Nøkkeltall for norsk turisme*.
- Innovasjon Norge. (2017). *Turistundersøkelsen - oppsummering av sommersesongen 2016*. Epinion.
- Innovasjon Norge. (2017). *Turistundersøkelsen - oppsummering av vintersesongen 2016*. Epinion.
- Iversen, E. K., Løge, T. H., Jakobsen, E. W., & Sandvik, K. (2014). *Verdiskapingsanalyse av reiselivsnæringen i Norge - utviklig og framtidspotensial*. Oslo: Menon business economics.
- Kvikstad, V. o. (2013). *Fritidsboligforskning Rapport fra survey fra Sigdal kommune*.
- Meld. St. 19 (2016-2017). (2017). *Opplev Norge – Unikt og eventyrlig*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.
- Mirmir. (2017). *Helhetlig strategi for Norefjell*.
- NAV. (2018). *Helt ledige. statistikk og årsstatistikk over registrerte helt arbeidsledige. Sist endret. 08.06.2018*.
- NHO. (2017). *Kompetansebarometeret*.
- Norefjell Utvikling. (2014). *Innspill*.
- Rattsø, J. (2014). *Næringsutvikling, utdanningsvekst og urbanisering: Utdringer for kommunereform*. Trondheim: Senter for økonomisk forskning.
- Røtnes, R., Jordell, H., Bjørnu, E., & Kvil, S. (2016). *Boligprosjektets betydning for byliv*. Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse.
- Røtnes, R., Tofteng, M., Bjørnstad, R., Gran, B., & Mykletun, R. (2014). *Utredning om norsk serveringsnæring*. Samfunnsøkonomisk analyse (tidl. Damvad).
- Sigdal Kommune. (2014). *Kommuneplan Samfunnsdel 2015-2030*. Sigdal Kommune.
- Sigdal kommune. (2015). *Kommuneplanens samfunnsdel 2015-2030*. Vedtatt 11.12.2015.
- Sigdal kommune. (2017). *Kommuneplan 2015-2030 Arealdel – planbeskrivelse*.
- Sigdal Kommune. (2018). *Veileder for Arealinnspill Kommunedelplan for Tempelseter*,

Djupsjøen og Eggedal sentrum. Vedtatt i KS 21.06.18.

SSB. (2018). *Befolkningsframskrivninger.*

SSB. (2018). *Kommunefakta Sigdal.* Nettside besøkt 16.06.2018.

Tofteng, M., Steen, J., Wiggen, F., & Røtnes, R. (2018). *Kompetansebehovet i Buskrud.* Samfunnsøkonomisk analyse.

TØI. (2014). *Reisevaneundersøkelsen 2013/2014.*

ÅK. (2017). *Masterplan for Norefjell.*

SAMFUNNSØKONOMISK ANALYSE